GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Funeraliile Mamei Mari

Traducere din limba spaniolă de
TUDORA ŞANDRU MEHEDINŢI

editura rao

Crocodilului sacru

Siesta de marți
(1962)

Trenul ieși din trepidantul coridor de stânci roșietice, intră în plantațiile de bananieri, simetrice și nesfârșite, iar aerul deveni umed și nu se mai simți briza mării. Un val de fum sufocant pătrunse pe fereastra vagonului. Pe drumul îngust paralel cu linia ferată erau căruțe cu boi încărcate cu ciorchini verzi. De partea cealaltă a drumului, în spații intempestive necultivate, erau birouri cu ventilatoare electrice, campamente din cărămidă roșie și case de locuit cu scaune și măsuțe albe pe terase, printre palmieri și tufe prăfuite de trandafiri. Era unsprezece dimineața și încă nu începuse căldura.

– Mai bine închide geamul, spuse femeia. O să ți se umple părul de funingine.

Fetița încercă să-l închidă, însă era înțepenit de rugină.

Erau singurii pasageri în vagonul sărăcăcios de clasa a treia. Cum fumul de la locomotivă intra mai departe pe fereastră, fetița își schimbă locul și puse acolo singurele obiecte pe care le aduceau: o pungă de plastic cu câte ceva de-ale gurii și un buchet de flori înfășurat într-o foaie de ziar. Se așeză pe bancheta din față, departe de fereastră, în dreptul mamei. Amândouă purtau haine cernite, sărăcăcioase.

Fetița avea doisprezece ani și era prima oară când călătorea. Femeia părea prea bătrână ca să-i fie mamă, din pricina venelor albăstrii de pe pleoape și a trupului mic, moale și fără formă, într-o rochie croită ca o sutană. Stătea cu șira spinării strâns lipită de spătar, ținând în poală cu amândouă mâinile o geantă de lac scorojit. Avea seninătatea conștiincioasă a ființelor obișnuite cu sărăcia.

La douăsprezece începu căldura. Trenul se opri zece minute într-o haltă în plin câmp, pentru a se aproviziona cu apă. Afară, în liniștea misterioasă a plantațiilor, umbra avea un contur neted. Dar aerul stătut din vagon mirosea a piele netăbăcită. Trenul nu mai acceleră. Se opri în două sate asemănătoare, cu case de lemn zugrăvite în culori vii. Femeia își înclină capul, moțăind. Fetița își scoase pantofii. Apoi se duse la toaletă să pună în apă florile moarte.

Când se întoarse, mama o aștepta să mănânce. Îi dădu o bucată de brânză, o jumătate de plăcintă de porumb și un pesmet dulce și-și scoase și pentru ea din punga de plastic o porție la fel. Pe când mâncau, trenul trecu foarte încet pe un pod de fier și nu se opri într-un sat asemănător cu cele de dinainte, cu diferența că aici era o mulțime adunată în piață. Un taraf cânta o melodie veselă în bătaia soarelui arzător. În partea cealaltă a satului, pe un câmp cu pământul crăpat de secetă, se terminau plantațiile.

Femeia se opri din mâncat.

– Pune-ți pantofii, zise.

Fetița se uită pe geam. Nu văzu nimic altceva decât câmpia pustie pe unde trenul prindea iar viteză, dar băgă în pungă ultima bucățică de pesmet și se încălță repede. Femeia îi întinse pieptenele.

– Piaptănă-te, spuse.

Trenul începu să șuiere în vreme ce fetița se pieptăna. Femeia își șterse sudoarea de pe gât și-și îndepărtă cu degetele firimiturile de pe față. Când fetița sfârși cu pieptănatul, trenul trecu prin dreptul primelor case dintr-un sat mai mare, însă mai trist decât cele de dinainte.

– Dacă ai vreo nevoie, du-te acum, zise femeia. Apoi, chiar dacă mori de sete, să nu bei apă de nicăieri. Mai ales să nu te apuci să plângi.

Fetița încuviință dând din cap. Pe fereastră intra un vânt fierbinte și uscat, amestecat cu șuieratul locomotivei și zgomotul vagoanelor. Femeia strânse punga cu restul de mâncare și o băgă în geantă. Preț de o clipă, imaginea întreagă a satului, în acea luminoasă zi de marți din august, străluci în geam. Fetița înfășură florile în ziarul îmbibat în apă, se îndepărtă puțin de fereastră și se uită țintă la maică-sa. Ea îi întoarse o privire blândă. Trenul scoase un șuierat și-și reduse viteza. După o clipă, se opri.

În gară nu era nimeni. De partea cealaltă a străzii, pe trotuarul umbrit de câțiva migdali, era deschisă doar sala de biliard. Satul plutea în arșiță. Femeia și fetița coborâră din tren, traversară gara pustie, ale cărei dale începeau să se crape împinse de ierburi, și trecură strada pe partea cu umbră.

Era aproape două. La ora aceea, toropit, satul își făcea siesta. Prăvăliile, birourile, școala comunală se închideau de la unsprezece și nu mai deschideau până cu puțin înainte de patru, când trenul făcea cale-ntoarsă. Rămâneau deschise doar hotelul din fața gării, cu bodega și sala de biliard, și oficiul telegrafic pe o latură a pieței. Casele, cele mai multe ridicate după modelul companiei bananiere, aveau ușile încuiate pe dinăuntru și obloanele trase. În unele era atât de cald, încât locatarii luau prânzul în curte. Alții

puneau un scaun la umbra migdalilor și-și făceau siesta așezați în plină stradă.

Căutând mereu să se ferească pe sub migdali, femeia și fetița intrară în sat fără să tulbure siesta. Se duseră drept la casa parohială. Femeia zgârie cu unghia plasa de sârmă de la ușă, așteptă o clipă și mai zgârie o dată. Înăuntru zumzăia un ventilator electric. Nu se auzeau pași. Abia răzbi scârțâitul ușor al unei uși și imediat o voce temătoare, foarte aproape de plasa de sârmă: „Cine-i?". Femeia încercă să vadă prin plasă.

– Am nevoie de părinte, spuse.

– Acum doarme.

– E urgent, stărui femeia.

Vocea ei avea o tenacitate calmă.

Ușa se întredeschise fără zgomot și apăru o femeie matură și rotofeie, cu fața foarte palidă și părul de culoarea fierului. Ochii păreau prea mici în spatele sticlelor groase ale ochelarilor.

– Poftiți, spuse, și deschise larg ușa.

Intrară într-o încăpere impregnată de un miros stătut de flori. Femeia le conduse la o bancă de lemn și le făcu semn să se așeze. Fetița se supuse, dar mama rămase în picioare, îngândurată, strângându-și geanta cu amândouă mâinile. Nu se auzea niciun zgomot în spatele ventilatorului.

Femeia din casă apăru în ușa din spate.

– Spune să vă întoarceți după ora trei, zise în șoaptă. S-a culcat acum cinci minute.

– Trenul pleacă la trei și jumătate, rosti femeia.

Fu o replică scurtă și hotărâtă, însă vocea îi era tot liniștită, plină de nuanțe. Femeia din casă zâmbi pentru prima oară.

– Bine, spuse.

Când ușa din spate se închise iar, femeia se așeză lângă fetiță. Sala de așteptare, îngustă, era sărăcăcioasă, ordonată și curată. Dincolo de o balustradă de lemn care împărțea încăperea era o masă de lucru, simplă, acoperită cu mușama, și pe masă o mașină de scris primitivă, lângă un vas cu flori. În spate se aflau arhivele parohiale. Se vedea că era un birou îngrijit de o femeie nemăritată.

Ușa din fund se deschise și de data asta apăru preotul, ștergându-și ochelarii cu o batistă. Numai când și-i puse la ochi, păru evident că era fratele femeii care deschisese ușa.

– Ce doriți? întrebă.

– Cheile de la cimitir, spuse femeia.

Fetița stătea jos cu florile în poală și picioarele încrucișate sub bancă. Preotul se uită la ea, apoi o privi pe femeie și pe urmă, prin plasa de sârmă de la fereastră, cerul strălucitor și fără nori.

Pe căldura asta, zise. Ați fi putut aștepta să apună soarele.

Femeia dădu din cap în liniște. Preotul trecu de partea cealaltă a balustradei, scoase din dulap un catastif cu coperte de plastic, un toc și o călimară și se așeză la masă. Părul care-i lipsea de pe cap îi prisosea pe mâini.

– La ce mormânt vă duceți? întrebă.

La cel al lui Carlos Centeno, răspunse femeia.

– Cine?

– Carlos Centeno, repetă femeia.

Părintele tot nu înțelegea.

– E hoțul omorât aici săptămâna trecută, spuse femeia pe același ton. Eu sunt maică-sa.

Preotul o privi scrutător. Ea se uită țintă la el, cu o stăpânire de sine liniștită, și preotul se înroși. Înclină capul să scrie. Pe măsură ce umplea foaia, îi cerea femeii datele de identitate, și ea răspundea fără șovăire, cu detalii precise, ca și cum le-ar fi citit. Părintele începu să transpire. Fetița își desfăcu catarama de la pantoful stâng, își scoase călcâiul și-l sprijini de perete. Făcu la fel și cu dreptul.

Totul începuse săptămâna trecută, luni, la ora trei în zori, la câteva străzi de aici. Doamna Rebeca, o văduvă solitară care locuia într-o casă plină de vechituri, auzi prin zgomotul ploii cum cineva încerca să forțeze din afară ușa dinspre stradă. Se sculă, căută pe bâjbâite în dulap

revolverul arhaic cu care nimeni nu mai trăsese de pe vremea colonelului Aureliano Buendía și se duse în antreu fără să aprindă luminile. Orientându-se nu atât după zgomotul broaștei cât după frica pe care o acumulase în cei douăzeci și opt de ani de singurătate, localiză cu ochii minții nu numai ușa, ci și înălțimea exactă a broaștei. Apucă arma cu amândouă mâinile, închise ochii și apăsă pe trăgaci. Era prima oară în viața ei când trăgea cu un revolver. Imediat după împușcătură nu auzi nimic în afară de răpăitul ploii mărunte pe acoperișul de tablă. Auzi apoi o ușoară lovitură metalică pe pardoseala de ciment și o voce în șoaptă, blândă, dar îngrozitor de obosită: „Ah, maică!" Bărbatul care apăru în zori mort în fața casei, cu nasul zdrobit, era îmbrăcat cu un tricou cu dungi colorate, niște pantaloni ordinari legați cu sfoară în loc de curea, și era desculț. Nimeni din sat nu-l cunoștea.

– Așadar, se numea Carlos Centeno, mormăi părintele când termină de scris.

– Centeno Ayala, spuse femeia. Era singurul meu băiat.

Părintele se întoarse la dulap. Pe partea dinăuntru a ușii erau două chei mari, ruginite, atârnate într-un cui, așa cum își închipuia fetița și cum își închipuise mama când era o copilă și cum trebuie să-și

fi închipuit însuși preotul că erau cheile Sfântului Petru. Le desprinse, le puse pe catastiful deschis pe balustradă și arătă cu degetul un loc pe pagina scrisă, privind-o pe femeie.

– Semnați aici.

Femeia își mâzgăli numele, ținându-și geanta sub braț. Fetița luă florile, se duse lângă balustradă târșâindu-și pantofii și-și privi cu atenție mama.

Preotul oftă.

– N-ați încercat niciodată să-l aduceți pe drumul cel bun?

Femeia răspunse când termină de iscălit.

– Era un om foarte bun.

Preotul se uită când la femeie, când la fetiță și constată cu oarecare stupoare compătimitoare că nu le venea să plângă.

Femeia continuă imperturbabilă:

– Eu îi spuneam să nu fure niciodată nimic din ce are nevoie cineva ca să mănânce, și el mă asculta. Însă înainte, când făcea box, stătea chiar și trei zile zăcând în pat din pricina loviturilor.

– A fost nevoit să-și scoată toți dinții, interveni fetița.

– Așa e, întări femeia. Fiecare îmbucătură pe care o mâncam pe atunci avea gustul loviturilor pe care i le dădeau băiatului meu sâmbăta seara.

– Voia Domnului e de nepătruns, zise părintele.

Dar o spuse fără prea multă convingere, în parte fiindcă experiența îl făcuse cam sceptic și în parte din pricina căldurii. Le sfătui să-și acopere capul ca să se ferească de insolație. Le arătă, căscând și aproape adormit, ce aveau de făcut pentru a găsi mormântul lui Carlos Centeno. La întoarcere nu era nevoie să mai bată în ușă. Trebuiau să bage cheia sub ușă și să lase acolo, dacă aveau, o pomană pentru biserică. Femeia ascultă explicațiile cu mare atenție, dar mulțumi fără să zâmbească.

Încă dinainte de a deschide ușa dinspre stradă, părintele își dădu seama că era cineva care se uita înăuntru, cu nasul lipit de plasa de sârmă. Erau niște copii. Când ușa se deschise larg, copiii fugiră care încotro. De obicei nu era nimeni pe stradă la ora aceea. Acum erau nu numai copiii. Erau pâlcuri de oameni sub migdali. Părintele cercetă strada deformată de reverberație și atunci înțelese. Încetișor, închise ușa la loc.

Așteptați un minut, spuse, fără să o privească pe femeie.

Sora lui apăru în pragul ușii din spate, cu o haină neagră peste cămașa de noapte și cu părul despletit pe umeri. Se uită la părinte, în tăcere.

Ce s-a întâmplat? întrebă el.

– Oamenii și-au dat seama, murmură sora lui.

– E mai bine să ieșiți pe poarta din curte, spuse părintele.

– E totuna, zise sora. Toată lumea stă la ferestre.

Femeia părea că nu înțelesese până atunci. Încercă să se uite în stradă prin plasa de sârmă. Apoi luă buchetul din brațele fetiței și se îndreptă spre ușă. Fetița o urmă.

– Așteptați să apună soarele, spuse părintele.

– O să vă topiți, zise sora lui, neclintită în fundul încăperii. Stați să vă dau o umbrelă.

– Mulțumesc, răspunse femeia. Ne e bine așa.

O luă de mână pe fetiță și ieși în stradă.

Într-o zi oarecare
(1962)

Ziua de luni se ivi caldă și fără ploaie. Don Aurelio Escovar, dentist fără diplomă și foarte matinal, își deschise cabinetul la ora șase. Scoase din vitrină o proteză montată încă pe modelul de ghips și puse pe masă un pumn de instrumente pe care le așeză de la mare la mic, ca la o expoziție. Purta o cămașă în dungi, fără guler, închisă la gât cu un nasture aurit și niște pantaloni cu bretele elastice. Era rigid, uscățiv, cu o privire care arareori se potrivea situației, ca privirea surzilor.

Când termină de aranjat instrumentele pe masă, aduse freza aproape de scaunul mobil și se așeză să curețe proteza. Părea că nu-i stă gândul la ce face, dar lucra cu îndârjire, apăsând pe pedala frezei chiar și când n-o folosea.

După ora opt, făcu o pauză pentru a se uita pe fereastră la cer și văzu doi ulii gânditori care se prăjeau la soare pe coama acoperișului casei de alături. Își văzu mai departe de treabă, zicându-și că înainte de prânz avea să plouă din nou. Vocea țipătoare a băiatului lui de unsprezece ani îi întrerupse gândurile.

– Tăticule.

– Ce-i?

– Spune primarul că să-i scoți o măsea.

– Spune-i că nu-s aici.

Lustruia un dinte de aur. Îl ținu cu brațul întins și-l cercetă cu ochii mijiți. Din sălița de așteptare băiatul strigă din nou.

– Spune că ești aici, fiindcă te aude.

Dentistul continuă să examineze dintele. Numai atunci când îl puse pe masă alături de lucrările terminate, spuse:

– Mai bine.

Dădu iar drumul la freză. Dintr-o cutiuță de carton unde păstra lucrările nerezolvate, scoase o punte cu mai mulți dinți și începu să curețe aurul.

– Tăticule.

– Ce-i?

Încă nu-și schimbase expresia feței.

Zice că, dacă nu-i scoți măseaua, te împușcă.

Fără să se grăbească, mișcându-se cum nu se poate mai liniștit, încetă să mai apese pe pedala

frezei, o îndepărtă de scaun și deschise de tot sertarul de jos al mesei. Acolo era revolverul.

Bine, zise. Spune-i să vină să mă împuște.

Se învârti cu scaunul până ajunse cu fața spre ușă, cu mâna sprijinită pe marginea sertarului. Primarul apăru în prag. Își bărbierise obrazul stâng, dar celălalt, umflat și îndurerat, avea o barbă de cinci zile. Dentistul văzu în ochii lui stinși multe nopți de disperare. Închise sertarul cu buricele degetelor și spuse blând:

Așezați-vă.

– Bună ziua, rosti primarul.

– Bună, zise dentistul.

În vreme ce instrumentele fierbeau, primarul își rezemă capul de spătarul scaunului și se așeză mai bine. Respira un miros glacial. Era un cabinet sărăcăcios: un scaun vechi de lemn, freza cu pedală și o vitrină cu flacoane de faianță. În dreptul fotoliului, o fereastră cu un paravan de pânză de înălțimea unui om. Când simți că dentistul se apropie, primarul se propti cu putere în călcâie și deschise gura.

Don Aurelio Escovar îi îndreptă fața spre lumină. După ce cercetă măseaua bolnavă, apăsă ușor mandibula cu degetele.

Trebuie să fie fără anestezie, spuse.

De ce?

Fiindcă aveți cu abces.

Primarul îl privi în ochi.

Bine, zise, și încercă să zâmbească.

Dentistul nu-i zâmbi însă. Puse pe masa de lucru recipientul cu instrumentele fierte și le scoase din apă cu un clește, tot fără nicio grabă. Apoi învârti scuipătoarea cu vârful pantofului și se duse să se spele pe mâini în lighean. Făcu toate astea fără să se uite la primar. Însă primarul nu-l pierdu din ochi.

Era măseaua de minte de jos. Dentistul își depărtă picioarele și strânse măseaua cu cleștele fierbinte. Primarul se ținu strâns de brațele scaunului, își descărcă toată forța în picioare și simți cum îi îngheață sângele în vine, dar nu scoase un geamăt. Dentistul făcu doar o mișcare cu mâna. Fără ranchiună, mai degrabă cu o duioșie plină de amărăciune, spuse:

– Ne plătiți acum douăzeci de morți, locotenente.

Primarul auzi un trosnet de oase în mandibulă și ochii i se umplură de lacrimi. Dar nu oftă până când nu simți că măseaua iese. O văzu atunci, printre lacrimi. I se păru atât de străină de durerea lui, că nu putu pricepe tortura celor cinci nopți de dinainte. Aplecat peste scuipătoare, nădușit, gâfâind, își descheie vestonul și își căută pe pipăite batista în buzunarul pantalonilor. Dentistul îi întinse un tifon curat.

– Ștergeți-vă lacrimile, spuse.

Primarul îl ascultă. Tremura. Pe când dentistul se spăla pe mâini, văzu tavanul crăpat și o pânză de păianjen plină de praf, cu ouă de păianjeni și insecte moarte. Dentistul se întoarse ștergându-și mâinile. „Culcați-vă, zise, și faceți gargară cu apă cu sare". Primarul se ridică în picioare, își luă rămas-bun cu un salut militar indolent și se îndreptă spre ușă întinzându-și picioarele, fără să-și încheie vestonul.

– Să-mi trimiteți nota, zise.

– Dumneavoastră sau la primărie?

Primarul nu se uită la el. Închise ușa și răspunse, prin plasa de sârmă:

– E totuna.

În satul ăsta nu sunt hoți
(1962)

Dámaso se întoarse în cameră la cântatul cocoșilor. Ana, nevastă-sa, însărcinată în șase luni, îl aștepta așezată pe pat, îmbrăcată și încălțată. Lampa cu gaz începea să se stingă. Dámaso înțelese că nevastă-sa nu încetase să-l aștepte nicio secundă toată noaptea și că exact în momentul acela, văzându-l în fața ei, continua să-l aștepte. Îi făcu un gest liniștitor la care ea nu răspunse. Își ațintì ochii speriați pe bocceaua de pânză roșie din mâna lui, strânse din buze și începu să tremure. Dámaso o prinse de pieptar cu o violență tăcută. Răspândea un iz acru.

Ana se lăsă ridicată aproape pe sus. Apoi își lăsă toată greutatea trupului în față, plângând cu capul pe tricoul în dungi roșii al bărbatului

și-și petrecu brațele peste șalele lui, până reuși să se liniștească.

Am adormit stând pe scaun, spuse, pe neașteptate au deschis ușa și te-au împins în cameră, scăldat în sânge.

Dámaso se desprinse fără vreun cuvânt. O așeză din nou pe pat. Apoi îi puse bocceaua în poală și se duse să urineze în curte. Atunci ea dezlegă nodurile și văzu: erau trei bile de biliard, două albe și una roșie, fără luciu, stricate de lovituri.

Când se întoarse, Dámaso o găsi într-o contemplare intrigată.

– La ce-s bune astea? întrebă Ana.

El dădu din umeri.

– Ca să joci biliard.

Înnodă la loc bocceaua și o puse, împreună cu șperaclul improvizat, lanterna cu baterie și cuțitul, pe fundul cufărului. Ana se lungi cu fața la perete, fără să se dezbrace. Dámaso își dădu jos doar pantalonii. Întins pe pat, fumând în întuneric, încercă să identifice vreo urmă a aventurii lui în șoaptele răzlețe din zori, până când își dădu seama că nevastă-sa era trează.

La ce te gândești?

La nimic, zise ea.

Vocea, de obicei cu nuanțe baritonale, părea mai gravă din pricina ranchiunei. Dámaso trase ultima oară din țigară și strivi mucul pe jos.

– Nu mai era nimic, oftă. Am stat înăuntru aproape un ceas.

– Trebuiau să-ți tragă un glonț, spuse ea.

Dámaso se înfioră. „La naiba", gândi ciocănind cu degetele în rama de lemn a patului. Căută bâjbâind pe jos țigările și chibriturile.

– Pesemne ai inimă de piatră, zise Ana. Trebuia să te gândești că eu stau aici fără să pot închide ochii, crezând că te vor aduce mort ori de câte ori aud un zgomot în stradă. Adăugă suspinând: Și toate astea ca să vii cu trei bile de biliard.

– În sertar nu erau decât douăzeci și cinci de centime.

– Atunci nu trebuia să iei nimic.

– Problema era să intru, spuse el. Nu puteam veni cu mâna goală.

– Ar fi trebuit să fi adus orice altceva.

– Nu mai era nimic altceva, afirmă Dámaso.

– Nicăieri nu-s atâtea lucruri ca în sala de biliard.

– Așa se pare, zise Dámaso. Dar apoi, când ești înăuntru, te apuci să te uiți în toate părțile și-ți dai seama că nu-i nimic de folos.

Ea tăcu un lung răstimp. Dámaso și-o închipui cu ochii deschiși, încercând să găsească vreun obiect de valoare în bezna memoriei sale.

Poate, spuse.

Se apucă să fumeze iar. Alcoolul îl părăsea în unde concentrice și el își recăpăta greutatea, volumul și responsabilitatea trupului.

Era o pisică acolo înăuntru. O pisică uriașă, albă.

Ana se răsuci, își sprijini burta proeminentă de pântecele bărbatului și-și băgă piciorul între genunchii lui. Mirosea a ceapă.

– Erai speriat rău?

– Eu?

– Tu, afirmă Ana. Se zice că și bărbații se sperie.

El o simți zâmbind și zâmbi la rândul lui.

– Puțin, recunoscu.

Nu se mai putea ține, avea nevoie să urineze.

Se lăsă sărutat fără să-i răspundă. Apoi, conștient de riscuri, dar fără să dea înapoi, parcă evocând amintiri dintr-o călătorie, îi povesti amănuntele aventurii.

Ea grăi după un lung răstimp de tăcere:

– A fost o nebunie.

– Totul e să începi, spuse Dámaso, închizând ochii. În plus, fiind prima oară, treaba n-a ieșit așa de rău.

Soarele deveni arzător abia mai târziu. Când Dámaso se trezi, nevastă-sa era de mult în picioare. Își puse capul sub șuvoiul de la cișmeaua

din curte și și-l ținu câteva minute, până se trezi de-a binelea. Camera făcea parte dintr-o galerie cu locuințe de același fel, fără nicio legătură între ele, cu o curte comună străbătută de sârme pentru uscat rufele. În spate, despărțite de curte printr-un zid subțire de tablă, Ana instalase o plită de gătit unde-și încălzea și fierul și o măsuță pentru mâncat și călcat. Când își văzu bărbatul apropiindu-se, puse alături rufele călcate și dădu la o parte fierul de pe plită pentru a face cafeaua. Era mai mare ca el, cu tenul foarte palid, iar mișcările ei aveau acea eficiență blândă a oamenilor deprinși cu realitatea.

Prin ceața durerii de cap, Dámaso înțelese că ea voia să-i spună ceva din priviri. Până atunci nu luase în seamă glasurile din curte.

– N-au vorbit de altceva toată dimineața, șopti Ana, turnându-i cafeaua. Bărbații s-au dus într-acolo mai demult.

Dámaso văzu într-adevăr că bărbații și copiii dispăruseră din curte. În vreme ce-și bea cafeaua, ascultă în tăcere sporovăiala femeilor care întindeau rufele la soare. Pe urmă își aprinse o țigară și ieși din bucătărie.

Teresa! strigă.

O fată cu rochia umedă, lipită de trup, îi răspunse.

Ai grijă! spuse Ana.

Fata se apropie.

– Ce se întâmplă? întrebă Dámaso.

– Păi, au intrat în sala de biliard și au luat totul, zise fata.

Părea că știe tot, cu amănunte. Explică felul în care goliseră sala, obiect cu obiect, luând până și masa de biliard. Vorbea cu atâta convingere, încât Dámaso nu putu crede că nu e adevărat.

– La naiba! zise, întorcându-se în bucătărie.

Ana începu să îngâne un cântec. El propti un scaun de peretele dinspre curte, străduindu-se să-și înfrâneze neliniștea. Cu trei luni înainte, când împlinise douăzeci de ani, mustața subțire, pe care și-o lăsase să crească nu numai cu un tainic spirit de sacrificiu, ci și cu o anume duioșie, îi imprima acum o nuanță de maturitate pe chipul împietrit din cauza ciupiturilor de vărsat. De atunci s-a simțit adult. Însă în dimineața aceea, cu amintirile de peste noapte plutindu-i în mlaștina durerii de cap, nu găsea cum să înceapă să-și ducă viața mai departe.

Când termină de călcat, Ana împărți rufele curate în două teancuri egale și dădu să iasă în stradă.

Nu zăbovi, spuse Dámaso.

– Ca întotdeauna.

O urmă până în cameră.

– Îți las aici cămașa în carouri, spuse ea. E mai bine să nu-ți pui iar tricoul. Privirea ei înfruntă ochii diafani de pisică ai bărbatului. Nu știm dacă nu cumva te-a văzut careva.

Dámaso își șterse mâinile asudate pe pantaloni.

– Nu m-a văzut nimeni.

– Nu știm, repetă Ana. Ducea un teanc de rufe pe fiecare braț. În afară de asta, e mai bine să nu ieși din casă. Așteaptă mai întâi să dau eu o raită pe acolo, ca și cum n-aș ști nimic.

În sat nu se vorbea despre altceva. Ana fu nevoită să asculte de mai multe ori, în versiuni diferite și contradictorii, amănuntele aceluiași episod. Când termină de împărțit rufele, în loc să meargă la târg, ca în fiecare sâmbătă, se duse direct în piața din mijlocul satului.

În fața sălii de biliard nu găsi atâta lume cum își închipuia. Câțiva bărbați stăteau de vorbă la umbra migdalilor. Sirienii își strânseseră pânzele colorate ca să mănânce de prânz, și prăvăliile păreau că moțăie sub copertine. Un bărbat dormea într-un balansoar, cu brațele și picioarele desfăcute, în holul hotelului. Totul era încremenit în arșița de la miezul zilei.

Ana trecu prin dreptul sălii de biliard și, străbătând terenul viran din fața portului, se pomeni cu mulțimea. Își aminti atunci ceva ce-i povestise

Dámaso, ceva știut de toată lumea, dar de care puteau ține seama doar clienții stabilimentului: ușa din spate a sălii de biliard dădea spre terenul viran. După o clipă, protejându-și pântecele cu brațele, se trezi în mijlocul mulțimii, cu ochii țintă la ușa forțată. Lacătul era intact, dar unul din belciuge fusese scos precum o măsea. Ana privi un moment stricăciunile provocate de munca aceea solitară și modestă și se gândi la bărbatul ei cu un sentiment de milă.

– Cine a fost?

Nu se încumetă să se uite în jur.

– Nu se știe, i se răspunse. Se zice că un străin din partea locului.

– Un străin trebuie să fi fost. În satul ăsta nu sunt hoți. Toată lumea cunoaște pe toată lumea.

Ana întoarse capul.

– Așa-i, zise zâmbind. Era lac de sudoare.

Lângă ea stătea un bărbat foarte bătrân, cu zbârcituri adânci pe ceafă.

– Au luat tot? întrebă ea.

– Două sute de pesos și bilele de biliard, răspunse bătrânul. O cercetă cu o atenție neobișnuită. În curând o să trebuiască să dormim cu ochii deschiși.

Ana își feri privirea.

Așa-i, spuse din nou.

Își puse o basma pe cap și se îndepărtă, fără să-și poată scoate din minte impresia că bătrânul o urmărea cu privirea.

Preț de un sfert de ceas, mulțimea strânsă pe terenul viran se purtă cuviincios, de parcă dincolo de ușa forțată s-ar fi aflat un mort. Apoi prinse să se agite, se întoarse învârtindu-se și se duse în piață.

Patronul sălii de biliard era în prag, cu primarul și doi agenți de poliție. Scund și bondoc, cu pantalonii susținuți doar de apăsarea stomacului și cu niște ochelari ca aceia făcuți de copii, părea investit cu o funcție extenuantă.

Mulțimea îl înconjură. Rezemată de perete, Ana îi ascultă informațiile până când oamenii începură să se împrăștie. Se întoarse apoi acasă, aprinsă la față de arșiță, în iureșul manifestării zgomotoase a consătenilor.

Trântit pe pat, Dámaso se întrebase de multe ori cum de reușise Ana azi-noapte să-l aștepte fără să fumeze. Când o văzu intrând zâmbitoare, scoțându-și de pe cap basmaua udă de sudoare, strivi țigara aproape întreagă pe jos, în mijlocul unei grămăjoare de chiștoace și aștepă cu și mai multă înfrigurare.

– Ei bine?

Ana îngenunche în fața patului.

– Pe lângă hoț mai ești și mincinos, spuse.

– De ce?

– Pentru că mi-ai zis că nu era nimic în sertar.

Dámaso se încruntă.

– Nu era nimic.

– Erau două sute de pesos, zise Ana.

– E o minciună! răspunse el, ridicând vocea. Așezat pe pat își recăpătă tonul confidențial. Nu erau decât douăzeci și cinci de centime.

O convinse.

– E un bandit bătrân, spuse el, cu pumnii strânși. O să-i pocesc mutra, o caută cu lumânarea.

Ana râse din inimă.

– Nu fi prost!

Până la urmă, izbucni și el în râs. Pe când se bărbierea, nevastă-sa îi povesti ce reușise să afle. Poliția căuta un străin.

– Se zice că a sosit joi și ieri-noapte a fost văzut dând târcoale prin port, spuse. Se zice că n-a putut fi găsit pe nicăieri.

Dámaso se gândi la străinul pe care nu-l văzuse niciodată și, pentru o clipă, îl bănui cu sinceră convingere.

Poate că o fi plecat, zise Ana.

Ca totdeauna, Dámaso avu nevoie de trei ore ca să se aranjeze. Mai întâi își tunse la milimetru mustața. Apoi se spălă la cișmeaua din curte. Ana îi urmări, pas cu pas, laboriosul proces

al pieptănatului, cu o patimă pe care nimic n-o spulberase din seara când îl întâlnise prima oară. Când îl văzu privindu-se în oglindă gata să plece, cu cămașa în carouri roșii, se simți matură și neingrijită. Dámaso făcu în fața ei un pas de box cu flexibilitatea unui profesionist. Ea îl apucă de încheietura mâinilor.

– Ai bani?

– Sunt bogat, răspunse el binedispus. Am două sute de pesos.

Ana se întoarse spre perete, scoase din sân un sul de bilete și îi dădu un peso bărbatului ei, zicându-i:

– Poftim, Jorge Negrete.[1]

În seara aceea, Dámaso se întâlni în piață cu gașca de prieteni. Oamenii care veneau de la țară cu produse ca să le vândă la târg duminică își atârnau hamace printre tarabele cu grătare și mesele de loterie, și încă din prima noapte se auziră sforăind. Prietenii lui Dámaso nu păreau mai interesați de furtul de la sala de biliard decât de campionatul de baseball care avea să se transmită la radio și pe care nu-l vor putea asculta diseară, localul fiind închis.

---

[1] Jorge Alberto Negrete Moreno (1911–1954), cântăreț și actor mexican foarte popular în epocă în America Latină (n.tr.)

Vorbind despre baseball, fără să se pună de acord între ei și fără să afle mai întâi ce film rulează, intrară în cinema.

Era un film cu Cantinflas. Așezat pe primul rând în sală, Dámaso râse fără remușcări. Se simțea convalescent în emoțiile sale. Era o seară frumoasă de iunie și, în clipele de liniște în care se auzea doar ploaia măruntă a proiectorului peste cinematograful fără acoperiș, plutea tăcerea stelelor.

Pe neașteptate, imaginile de pe ecran se șterseră și se auzi un zgomot asurzitor în fundul sălii. În lumina fulgerătoare, Dámaso se simți descoperit și arătat cu degetul și încercă să fugă. Dar imediat văzu publicul din stal, încremenit și un agent de poliție, cu centura înfășurată pe mână, care lovea un bărbat cu catarama grea de aramă, ca turbat. Era un negru monumental. Femeile se apucară să strige, iar polițistul care-l bătea pe negru începu să țipe acoperind strigătele femeilor: „Hoțule! Hoțule!". Negrul se rostogoli printre scaune, urmărit de doi agenți care îl loveau la rinichi până reușiră să-i ducă mâinile la spate. Apoi cel care îl bătuse îi legă coatele cu o curea și toți trei îl împinseră spre ieșire. Totul se petrecu atât de repede încât Dámaso nu înțelese situația decât atunci când negrul trecu pe lângă el, cu cămașa ruptă și fața mânjită de un amestec de praf,

sudoare și sânge, plângând cu sughițuri: „Asasinilor, asasinilor". Apoi luminile se stinseră și filmul rulă mai departe.

Dámaso nu mai râse. Văzu frânturi dintr-o poveste încurcată, fumând fără răgaz, până când se aprinse lumina și spectatorii se priviră unii pe alții, parcă speriați de realitate. „A fost bun!", exclamă cineva de lângă el. Dámaso nici nu se uită la el.

– Cantinflas e grozav! spuse.

Iureșul îl purtă până la ieșire. Vânzătoarele de gustări, împovărate de ustensile, se întorceau acasă. Era trecut de unsprezece, dar pe stradă era multă lume, așteptând ca oamenii să iasă de la cinema pentru a afla despre capturarea negrului.

În noaptea aceea Dámaso intră în cameră cu atâta grijă, încât atunci când Ana îl văzu ca prin vis, el fuma a doua țigară, întins în pat.

– Mâncarea e pe plită, zise ea.

– Nu mi-e foame, spuse Dámaso.

Ana oftă.

– Am visat că Nora făcea niște păpuși din unt, rosti, fără să se trezească de-a binelea. Dintr-odată își dădu seama că dormise fără să vrea și se întoarse spre el, buimacă, frecându-se la ochi.

– L-au prins pe străin.

Dámaso zăbovi până să vorbească.

– Cine a zis?

– L-au prins la cinema, răspunse Ana. Toată lumea e acolo.

Povesti o versiune trunchiată a capturii. Dámaso n-o corectă.

– Bietul om! suspină Ana.

– De ce bietul om? protestă Dámaso, înfierbântat. Ai vrea poate să fiu eu cel care ajunge la închisoare?

Ea îl cunoștea mult prea bine pentru a-i răspunde. Îl auzi fumând, răsuflând ca un astmatic, până cântară primii cocoși. Apoi îl simți că se scoală, mișcându-se prin cameră într-o strădanie obscură care părea că ține mai curând de pipăit decât de văz. Îl auzi apoi scurmând pământul de sub pat preț de mai bine de un sfert de ceas, și pe urmă îl simți dezbrăcându-se în beznă, încercând să nu facă zgomot, fără să știe că ea nu încetase nicio clipă să-l ajute, făcându-l să creadă că doarme. Ceva se mișcă în instinctele ei cele mai primitive. Ana știu atunci că Dámaso fusese la cinema și înțelese de ce tocmai îngropase sub pat bilele de biliard.

Luni salonul se deschise și fu invadat de o clientelă exaltată. Masa de biliard fusese acoperită cu un postav mov care dădea localului un aer funebru. Puseră pe perete un afiș: „Nu funcționează din lipsa bilelor". Lumea intra să citească afișul

de parcă ar fi fost o noutate. Câțiva rămâneau îndelung în fața lui, recitindu-l cu o devoțiune de neînțeles.

Dámaso se numără printre primii clienți. Își petrecuse o parte din viață pe scaunele destinate spectatorilor jocului de biliard, și acolo se așeză de îndată ce se deschiseră iar ușile. A fost ceva la fel de dificil și de efemer ca niște condoleanțe. Îl bătu ușurel pe umăr pe patron, pe deasupra tejghelei, și-i spuse:

– Ce întâmplare, don Roque!

Patronul dădu din cap, cu un zâmbet abia schițat de amărăciune, oftând: „Vezi doar". Și se ocupă mai departe de clientelă, pe când Dámaso, instalat pe unul dintre scaunele înalte de la bar, contempla masa spectrală de sub giulgiul mov.

– Ce ciudat! exclamă.

– E drept, confirmă un bărbat de pe scaunul de alături. Parcă suntem în Săptămâna Mare.

Când majoritatea clienților se duseră să mănânce de prânz, Dámaso bägă o monedă în tonomat și alese un cântec mexican a cărui localizare pe claviatură o cunoștea pe dinafară. Don Roque muta măsuțe și scăunele în fundul salonului.

– Ce faci? îl întrebă Dámaso.

– O să pun jocuri de cărți, răspunse don Roque. Trebuie făcut ceva până sosesc bilele.

Mișcându-se aproape pe dibuite, cu câte un scaun pe fiecare braț, părea că rămăsese văduv de curând.

Când sosesc? întrebă Dámaso.

Până într-o lună, sper.

– Până atunci vor fi apărut celelalte, zise Dámaso.

Don Roque se uită satisfăcut la șirul de măsuțe.

– N-o să apară, spuse, ștergându-și fruntea cu mâneca. Negrul este ținut nemâncat încă de sâmbătă și tot n-a vrut să spună unde sunt.

Îl măsură pe Dámaso prin sticlele aburite de sudoare ale ochelarilor.

– Sunt sigur că le-a aruncat în râu.

Dámaso își mușcă ușurel buzele.

– Și cei două sute de pesos?

– Nici aceia, zise don Roque. I-au găsit doar treizeci de pesos.

Se priviră în ochi. Dámaso nu și-ar fi putut explica impresia că acea privire stabilea între el și don Roque o relație de complicitate. În seara aceea, Ana îl văzu din spălător când sosi, făcând mici sărituri de boxer. Îl urmă în cameră.

– Gata, spuse Dámaso. Bătrânul s-a resemnat într-atât încât a comandat bile noi. Acum trebuie să sperăm că nimeni nu-și va aduce aminte.

Și negrul?

– Nu-i nimic, spuse Dámaso, ridicând din umeri. Dacă nu găsesc la el bilele, trebuie să-i dea drumul.

După cină, se așezară în poarta dinspre stradă și stătură la taifas cu vecinii până când se stinse sonorul la cinema. Când să meargă la culcare, Dámaso păru agitat.

– Mi-a trecut prin minte afacerea cea mai bună de pe lume.

Ana înțelese că el rumegase gândul ăsta încă de pe la asfințit.

– Mă duc din sat în sat, continuă Dámaso. Fur bilele de biliard din unul și le vând în celălalt. În toate satele există un salon de biliard.

– Până or să te împuște.

– Să mă împuște pe naiba! spuse el. Asta nu se vede decât prin filme. În picioare, în mijlocul camerei, se sufoca în propriul entuziasm.

Ana începu să se dezbrace, în aparență nepăsătoare, dar de fapt ascultându-l cu o atenție compătimitoare.

– O să-mi cumpăr un șir întreg de costume, zise Dámaso și arătă cu degetul un dulap imaginar de mărimea peretelui. De ici până colo. Și pe deasupra, cincizeci de perechi de pantofi.

Să te audă Domnul! zise Ana.

Dámaso o țintui cu o privire gravă.

– Nu te interesează planurile mele.

– Sunt prea departe pentru mine, spuse Ana. Stinse lampa, se culcă cu spatele la perete și adăugă, cu vădită amărăciune: Când tu o să ai treizeci de ani, eu o să am patruzeci și șapte.

– Nu fi proastă! zise Dámaso.

Își pipăi buzunarele, căutând chibriturile.

– Nici tu n-o să trebuiască să te mai speteși cu rufele, spuse puțin descumpănit.

Ana îi dădu foc. Privi flacăra până când se stinse și azvârli chibritul ars. Lungit pe pat, Dámaso vorbi mai departe.

– Știi din ce se fac bilele de biliard?

Ana nu răspunse.

– Din colți de elefant, continuă el. Se găsesc atât de greu, că trebuie o lună până să vină. Îți dai seama?

– Culcă-te, îl întrerupse Ana. Trebuie să mă scol la cinci.

Dámaso se întorsese la starea lui naturală. Își petrecea dimineața în pat, fumând, și după siestă se apuca să se dichisească, pregătindu-se de plecare. Seara asculta în salonul de biliard transmisia campionatului de baseball de la radio. Avea virtutea de a-și uita proiectele cu un entuziasm la fel de mare ca acela care-i trebuia ca să le urzească.

– Ai bani? o întrebă sâmbătă pe nevastă-sa.

– Unsprezece pesos, răspunse ea. Și adăugă cu blândețe: Sunt banii pentru cameră.

Îți propun un târg.

– Ce?

– Dă-mi-i cu împrumut.

– Trebuie să plătim camera.

– O plătim după.

Ana dădu din cap. Dámaso o apucă de mână și o împiedică să se ridice de la masă, unde terminau de mâncat.

– Doar pentru câteva zile, spuse mângâindu-i brațul cu o duioșie distrată. Când o să vând bilele, o să avem bani pentru toate.

Ana nu cedă. În seara aceea, la cinema, Dámaso nu-și luă brațul de pe umerii ei, nici când stătu la taifas cu prietenii, în pauză. Văzură filmul pe bucăți. La sfârșit, Dámaso își pierdu răbdarea.

– Atunci o să fiu nevoit să fur banii, zise.

Ana ridică din umeri.

– O să-i ard una primului om care-mi iese în cale, spuse el, împingând-o prin mulțimea care pleca din cinema. Și așa o să mă ducă la închisoare ca pe un criminal.

Ana zâmbi în sinea ei. Dar rămase neînduplecată. A doua zi dimineață, după o noapte furtunoasă, Dámaso se îmbrăcă cu o grabă vădită și amenințătoare. Trecu pe lângă nevastă-sa, mormăind:

– Nu mă mai întorc în veci.

Ana nu-și putu înfrâna un tremur ușor.

Călătorie sprâncenată! îi strigă.

După ce trânti ușa, pentru Dámaso începu o duminică pustie și nesfârșită. Olăria frumoasă din târg și femeile îmbrăcate în culori strălucitoare, care ieșeau ținându-și copiii de mână de la slujba de la opt, înveseleau piața, dar aerul începea să se înăsprească de căldură.

Își petrecu ziua în salonul de biliard. Un grup de oameni juca toată dimineața cărți și, înainte de prânz, avu loc o îmbulzeală momentană. Însă era evident că localul își pierduse puterea de atracție. Numai la lăsarea nopții, când începea transmisia meciului de baseball, își recăpăta puțin din animația de odinioară.

După ce se închise salonul, Dámaso se pomeni fără niciun rost într-o piață pustie. Coborî pe strada paralelă spre port, luându-se după zvonul unei muzici vesele, în depărtare. La capătul străzii era o sală de dans enormă, simplă, împodobită cu ghirlande de hârtie decolorată, și în fundul sălii o orchestră pe o estradă de lemn. Înăuntru plutea un miros sufocant de ruj.

Dámaso se instală la bar. Când se termină melodia, băiatul care cânta la cimbal se duse printre cei care dansaseră pentru a strânge monede.

O fată își lăsă baltă partenerul în mijlocul salonului și veni lângă Dámaso.

Ce faci, Jorge Negrete?

Dámaso o pofti să se așeze alături. Chelnerul, pudrat și cu o garoafă după ureche, întrebă cu voce ascuțită:

– Ce beți?

Fata se adresă lui Dámaso:

– Ce bem?

– Nimic.

– Fac eu cinste.

– Nu-i vorba de asta, spuse Dámaso. Mi-e foame.

– Păcat, suspină chelnerul. Cu ochii ăștia!

Trecură în sala de mese din fundul localului. După siluetă, fata părea extrem de tânără, dar crusta de pudră și fard și rujul de pe buze nu lăsau să i se vadă adevărata vârstă. După ce terminară de mâncat, Dámaso o urmă în cameră, trecând printr-o curte întunecoasă, unde se auzea răsuflarea animalelor adormite. Patul era ocupat de un copil de doar câteva luni, învelit cu niște cârpe colorate. Fata puse cârpele într-o lădiță de lemn, culcă acolo copilul și apoi așeză lădița pe jos.

– O să-l mănânce șoarecii, zise Dámaso.

– Nu-l mănâncă.

Își schimbă rochia roșie cu alta mai decoltată, cu flori mari galbene.

– Cine-i tatăl? întrebă el.

N-am nici cea mai mică idee, răspunse ea. Și apoi, din ușă: Vin imediat.

O auzi cum trase zăvorul. Fumă mai multe țigări, culcat cu fața în sus, îmbrăcat. Tăblia patului vibra în ritmul mamboului. Adormi pe nesimțite. Când se trezi, camera părea mai mare fără sunetul muzicii.

Fata se dezbrăca în dreptul patului.

– Cât e ceasul?

Trebuie să fie patru, răspunse ea. N-a plâns copilul?

– Cred că nu, zise Dámaso.

Fata se culcă foarte aproape de el, scrutându-l cu ochii ușor depărtați pe când îi descheia cămașa. Dámaso înțelese că băuse zdravăn. Încercă să stingă lampa.

– Las-o așa, zise ea. Îmi place să-ți văd ochii.

Camera se umplu de zgomotele satului încă din zori. Copilul începu să plângă. Fata îl luă în pat și-i dădu să sugă, îngânând un cântec din trei note, până când adormiră toți trei. Dámaso nu-și dădu seama că fata se trezise pe la șapte, ieșise din cameră și se întorsese fără copil.

Toată lumea se duce în port, spuse.

Dámaso avu senzația că nu dormise decât un ceas toată noaptea.

– De ce?

– Să-l vadă pe negrul care a furat bilele, răspunse ea. Azi îl duc la închisoare.

Dámaso își aprinse o țigară.

– Bietul om, oftă fata.

– De ce bietul om? Nimeni nu l-a obligat să fie hoț.

Fata stătu un moment pe gânduri, cu capul pe pieptul lui. Spuse abia șoptit:

– N-a fost el.

– Cine a zis?

– Știu eu, spuse ea. În noaptea în care s-a intrat în salonul de biliard, negrul era cu Gloria și a doua zi a stat tot timpul la ea în cameră, până noaptea. Pe urmă s-a aflat că a fost prins la cinema.

– Gloria poate să spună asta la poliție.

– Negrul a și spus-o, declară ea. Primarul a venit la Gloria, a întors toată camera cu susu-n jos și i-a zis că o duce la închisoare fiind complice. Până la urmă s-a aranjat totul în schimbul a douăzeci de pesos.

Dámaso se sculă înainte de opt.

Rămâi, îi spuse fata. O să tai o găină pentru prânz.

Dámaso scutură pieptenele în palmă înainte de a-l pune în buzunarul din spate al pantalonilor.

Nu pot, zise luând-o de mâini și trăgând-o spre el. Fata se spălase pe față și era într-adevăr foarte tânără, cu niște ochi mari și negri care-i

dădeau un aer neajutorat. Îl îmbrățișă înlănțuindu-i mijlocul.

– Rămâi, stărui.

– Pentru totdeauna?

Ea se înroși ușor și se desprinse.

– Mincinosule! zise.

Ana se simțea vlăguită în dimineața aceea. Se contagie însă de înfrigurarea care cuprinsese satul. Strânse mai repede decât de obicei rufele de spălat pentru săptămâna aceea și se duse în port să fie de față la îmbarcarea negrului. O mulțime nerăbdătoare aștepta în dreptul șalupelor, gata s-o pornească în larg. Acolo era și Dámaso.

Ana îi înfipse arătătorul în șale.

– Ce faci aici? o întrebă Dámaso, sărind într-o parte.

– Am venit să te petrec, răspunse Ana.

Dámaso bătu cu nodurile degetelor într-un stâlp de electricitate.

– La naiba! zise.

După ce își aprinse o țigară, aruncă în râu pachetul gol. Ana scoase altul din pieptar și i-l băgă în buzunarul de la cămașă. Dámaso zâmbi pentru prima oară.

Ești o proastă, zise.

Ha, ha! făcu Ana.

Puțin mai târziu îl îmbarcară pe negru. Îl aduseră prin mijlocul pieței, cu mâinile legate la spate cu o funie trasă de un polițist. Alți doi polițiști, înarmați cu puști, mergeau alături de el. Era fără cămașă, cu buza de jos despicată și cu o sprânceană umflată, ca un boxer. Evita privirile mulțimii cu o demnitate pasivă. În ușa salonului de biliard, unde se concentraseră cei mai mulți ca să participe la spectacol din ambele părți, patronul îl văzu trecând și dând din cap, tăcut. Ceilalți oameni se uitară la el cu un fel de fervoare.

Șalupa porni imediat. Negrul stătea sus, cu picioarele și mâinile legate de un rezervor de petrol. Când șalupa o coti ajungând în mijlocul râului și răsună pentru ultima oară, spinarea negrului străluci.

– Bietul om! murmură Ana.

– Sunt niște criminali! spuse cineva aproape de ea. O ființă omenească nu poate rezista la atâta soare.

Dámaso văzu că vocea venea dinspre o femeie colosal de grasă și prinse să se îndrepte către piață.

– Vorbești mult, îi șopti Anei la ureche. Nu mai lipsește decât să te apuci să povestești în gura mare.

Ea îl însoți până în ușa salonului de biliard.

– Măcar vino să te schimbi, îi spuse, dând să plece. Parcă ești un cerșetor.

Noutatea adunase în local o clientelă înfierbântată. Străduindu-se să se ocupe de toți, don Roque servea mai multe mese în același timp. Dámaso așteptă să treacă pe lângă el.

Vreți să vă ajut?

Don Roque îi puse în față jumătate de duzină de sticle de bere, cu paharele cu gura în jos pe gât.

– Mulțumesc, băiete.

Dámaso duse sticlele la masă. Luă mai multe comenzi și continuă să aducă și să ducă sticle, până când clientela plecă să ia prânzul. În zori, când se întoarse în cameră, Ana își dădu seama că-și petrecuse tot timpul bând. Îi luă mâna și i-o puse pe pântecele ei.

– Pipăie aici, îi zise. Nu simți?

Dámaso nu dădu niciun semn de entuziasm.

– De-acum e viu, spuse ea. Își petrece noaptea lovindu-mă cu piciorușele.

Dar el nu reacționă. Închis în sinea lui, ieși a doua zi foarte devreme și nu se întoarse până la miezul nopții. Așa trecu săptămâna. În puținele momente pe care le petrecea acasă, fumând întins în pat, se ferea să stea de vorbă. Ana se purtă cu

și mai mare băgare de seamă. Odată, la începutul vieții lor în comun, el se comportase la fel, și pe atunci ea nu-l cunoștea îndeajuns încât să nu intervină. Călare peste ea în pat, Dámaso o bătuse până îi dăduse sângele.

De data asta aștepta. Noaptea, punea lângă lampă un pachet de țigări, știind că el era în stare să îndure foamea și setea, dar nu și nevoia de a fuma. În sfârșit, la jumătatea lui iulie, Dámaso se întoarse pe înserat. Ana se neliniști, crezând că trebuie să fie tare amețit dacă venea la ora aceea. Mâncară fără să scoată o vorbă. Dar înainte de a se culca, Dámaso, năucit, îi spuse brusc, cu blândețe:

– Vreau să plec.

– Unde?

– Oriunde.

Ana cercetă încăperea. Copertele de revistă pe care le tăiase și le lipise cu mâna ei pe pereți, până îi acoperise pe de-a întregul cu poze de actori de cinema, erau vechi și decolorate. Pierduse socoteala bărbaților care, încetișor, privindu-le atâta din pat, făcuseră să li se șteargă culorile.

– Te-ai săturat de mine, zise.

– Nu-i vorba de asta, răspunse Dámaso. E satul ăsta.

– E un sat ca oricare altul.

– Nu se pot vinde bilele, spuse el.

Lasă bilele în pace, zise Ana. Câtă vreme îmi dă Domnul puterea să car rufele, n-o să fie nevoie să te aventurezi în niciun fel. Și adăugă cu gingășie după un răstimp: Nu știu cum ți s-a năzărit să te bagi în povestea asta.

Dámaso termină țigara înainte de a vorbi.

Era atât de ușor încât nu-mi explic cum de nu i-a dat nimănui prin cap.

– Pentru bani, admise Ana. Dar nimeni n-ar fi fost așa de prost să ia și bilele.

– A fost pe negândite, zise Dámaso. Dădeam să plec când le-am văzut după tejghea, puse într-o cutie, și m-am gândit că, după atâta osteneală, să nu mă întorc cu mâinile goale.

– Ceasul rău, zise Ana.

Dámaso simțea o senzație de ușurare.

– Și, până una alta, nu sosesc cele noi, spuse. I-au trimis vorbă că acum sunt mai scumpe și don Roque zice că așa nu-i nicio afacere. Aprinse altă țigară și, pe când vorbea, simțea că își ia o povară de pe suflet.

Povesti că patronul se hotărâse să vândă masa de biliard. Nu valora mare lucru. Postavul rupt de loviturile îndrăznețe ale începătorilor fusese peticit cu bucăți de diferite culori și trebuia schimbat pe de-a întregul. În vremea asta, clienții salonului, care îmbătrâniseră în jurul mesei de biliard, nu

mai aveau acum altă distracție decât transmisiile campionatului de baseball.

– Așa că, zise Dámaso, fără să vrem, am pus pe jar tot satul.

– N-are niciun haz, spuse Ana.

– Săptămâna care vine se termină campionatul, spuse Dámaso.

– Și asta nu-i cel mai rău. Cel mai rău e treaba cu negrul.

Cu capul pe umărul lui, ca la început, știa la ce se gândește bărbatul ei. Așteptă să-și termine țigara. Apoi, cu voce temătoare, zise:

– Dámaso.

– Ce-i?

– Dă-le înapoi.

El își aprinse altă țigară.

– Mă tot gândesc la asta de zile întregi, spuse. Dar treaba e că nu știu cum.

Așa că hotărâră să lase bilele într-un loc public. Ana se gândi apoi că asta rezolva problema cu salonul de biliard, însă nu și pe aceea cu negrul. Poliția ar fi putut interpreta găsirea lor în multe feluri, fără să-l dezvinovățească. Nu ignora nici riscul ca bilele să fie găsite de cineva care, în loc să le dea înapoi, le-ar păstra ca să facă un târg.

Dezgropară bilele. Ana le înfășură în ziare, având grijă ca pachetul să nu dezvăluie forma conținutului, și le puse în cufăr.

Trebuie să așteptăm o ocazie, zise.

Dar tot așteptând ocazia, trecură două săptămâni. În noaptea de 20 august – la două luni după jaf –, Dámaso îl găsi pe don Roque așezat după tejghea, alungând țânțarii cu un evantai din frunze de palmier. Singurătatea lui părea și mai adâncă așa, cu radioul stins.

– Ți-am spus doar! exclamă don Roque, parcă oarecum bucuros că i se adeverise pronosticul. Totul s-a dus de râpă.

Dámaso puse o monedă în tonomat. Volumul muzicii și sistemul de lumini colorate al aparatului i se părură o dovadă zgomotoasă de loialitate. Însă avu impresia că don Roque nu băgă de seamă. Atunci își trase un scaun lângă el și încercă să-l consoleze cu argumente năucitoare pe care patronul le spulbera fără vreo emoție, în ritmul neglijent al evantaiului.

Nu-i nimic de făcut, spunea. Campionatul de baseball nu putea dura toată viața.

– Dar pot să apară bilele.

– N-o să apară.

– Negrul nu le-ar fi putut mânca.

– Poliția a căutat peste tot, zise don Roque cu o certitudine exasperantă. Le-a aruncat în râu.

– Se poate întâmpla o minune.

– Nu-ți mai face iluzii, băiete, răspunse don Roque. Nenorocirile sunt ca un melc. Tu crezi în minuni?

Uneori, spuse Dámaso.

Când plecă din local, lumea încă nu ieșise de la cinema. Dialogurile nesfârșite și întretăiate ale sonorului răsunau în satul adormit, și în puținele case care rămâneau cu ușile deschise se simțea ceva provizoriu. Dámaso hoinări scurtă vreme în jurul cinematografului. Apoi se duse la salonul de dans.

Orchestra cânta pentru un singur client care dansa cu două femei odată. Celelalte, așezate cuminți la perete, păreau că sunt în așteptarea unei scrisori. Dámaso ocupă o masă, făcu un semn chelnerului să-i aducă o bere și o bău din sticlă cu câte un mic răgaz ca să respire, observându-l parcă printr-un geam pe bărbatul care dansa cu cele două femei. Era mai scund decât ele.

La miezul nopții sosiră femeile care fuseseră la cinema, urmate de un grup de bărbați. Prietena lui Dámaso, care venise cu ei, îi părăsi și se așeză la masa lui.

Dámaso nu se uită la ea. Băuse o jumătate de duzină de beri și stătea mai departe cu privirea ațintită la bărbatul care acum dansa cu trei femei, dar fără să se ocupe de ele, amuzat de filigranele propriilor pași. Părea fericit și era evident că ar fi fost și mai fericit dacă, pe lângă picioare și brațe, ar fi avut și coadă.

Nu-mi place tipul ăsta, zise Dámaso.

– Atunci nu te uita la el, spuse fata.

Ceru o băutură chelnerului. Pista începu să se umple de perechi, dar bărbatul cu cele trei femei se simți mai departe singur în salon. Învârtindu-se, întâlni privirea lui Dámaso, imprimă și mai mult dinamism mișcărilor sale și-i arătă printr-un zâmbet dințișorii de iepure. Dámaso îi susținu privirea fără să clipească, până când bărbatul deveni serios și-i întoarse spatele.

– Se crede tare vesel, spuse Dámaso.

– E foarte vesel, confirmă fata. Întotdeauna când vine în sat comandă muzica pe socoteala lui, ca toți comis-voiajorii.

Dámaso își întoarse ochii spre ea.

– Atunci du-te la el, zise. Unde mănâncă trei, mănâncă și patru.

Fără să răspundă, ea își îndreptă fața spre pista de dans, sorbindu-și încet băutura. Rochia de un galben pal îi accentua timiditatea.

Dansară mai departe. La sfârșit, Dámaso se înfierbântase.

– Mor de foame, zise fata, luându-l de braț și îndreptându-se spre tejghea. Trebuie să mănânci și tu.

Bărbatul vesel venea spre ei cu cele trei femei.

– Hei! îi spuse Dámaso.

Bărbatul îi zâmbi fără să se oprească. Dámaso se desprinse de brațul fetei și-i bară drumul.

– Nu-mi plac dinții dumitale.

Bărbatul păli, dar continua să zâmbească.

– Nici mie, zise.

Înainte ca fata să-l poată opri, Dámaso îi repezi un pumn în față și bărbatul căzu în fund în mijlocul pistei. Niciun client nu interveni. Cele trei femei înlănțuiră mijlocul lui Dámaso țipând, în vreme ce prietena lui îl împingea spre fundul salonului. Bărbatul se sculă, cu fața răvășită de furie. Sări ca un maimuțoi în mijlocul pistei și strigă:

– Să cânte muzica!

Cam pe la două, salonul era aproape gol, și femeile fără clienți începură să mănânce. Era cald. Fata aduse la masă o mâncare de orez cu fasole și carne friptă, și o mâncă toată cu lingura. Dámaso o privea cu un soi de stupoare. Ea îi întinse o lingură de orez.

– Deschide gura.

El își puse bărbia în piept și dădu din cap.

– Asta-i pentru femei, spuse. Noi, bărbații, nu mâncăm.

A fost nevoit să-și sprijine mâinile de masă ca să se ridice. Când își recăpătă echilibrul, chelnerul stătea cu brațele încrucișate în fața lui.

– Face nouă și optzeci, zise. Aici nu suntem la mănăstire.

Dámaso îl dădu la o parte.

– Nu-mi plac poponarii, afirmă.

Chelnerul îl apucă de mânecă, dar la un semn al fetei îl lăsă să treacă, spunând:

– Habar n-ai ce pierzi.

Dámaso ieși poticnindu-se. Luciul misterios al râului în bătaia lunii îi stârni o strălucire de luciditate în minte. Dar dispăru îndată. Când se pomeni la ușa camerei lui, în celălalt capăt al satului, Dámaso avu certitudinea că dormise mergând. Își scutură capul. Într-un fel neclar, dar instantaneu, își dădu seama că începând din clipa aceea trebuie să-și controleze fiecare mișcare. Împinse ușa cu grijă ca să nu scârțâie din balamale.

Ana îl auzi cotrobăind în cufăr. Se întoarse cu fața la perete, ferindu-se de lumina lămpii, dar apoi observă că bărbatul nu se dezbrăca. Brusc, o presimțire o făcu să se scoale în capul oaselor. Dámaso stătea lângă cufăr, cu pachetul cu bilele și cu lanterna în mână.

Își puse degetul pe buze.

Ana sări din pat. „Ești nebun", șopti dând fuga la ușă. Trase iute zăvorul. Dámaso băgă lanterna în buzunarul de la pantaloni împreună cu pila ascuțită și cuțitul și se îndreptă spre ea, cu pachetul strâns sub braț. Ana se sprijini cu spatele de ușă.

– Nu ieși de aici cât trăiesc eu, șopti.

Dámaso încercă s-o îndepărteze.

– Dă-te la o parte, spuse.

Ana se prinse cu amândouă mâinile de rama ușii. Se priviră în ochi fără să clipească.

Ești un prost, murmură ea. Domnul a fost darnic cu tine la ochi, dar zgârcit la minte.

Dámaso o prinse de păr, îi suci mâna și o făcu să-și plece capul, spunându-i printre dinți:

– Ți-am zis să te dai la o parte.

Ana îl privi pieziș, cu un ochi aplecat ca al unui bou pus la jug. O clipă se simți invulnerabilă la durere și mai puternică decât bărbatul ei, dar el continuă s-o tragă de păr până când îi dădură lacrimile.

– Ai să-mi omori băiețelul din burtă, spuse.

Dámaso o luă aproape pe sus și o duse spre pat. Simțindu-se liberă, ea îi sări în spinare, îl înlănțui cu picioarele și cu brațele și amândoi căzură pe pat. Începuseră să-și piardă puterile de atâta efort.

– Strig, îi șopti Ana la ureche. Dacă te miști, mă apuc să strig.

Dámaso pufni cu furie surdă, lovindu-i genunchii cu pachetul cu bilele. Ana scoase un geamăt și slăbi strânsoarea picioarelor, dar își petrecu iar brațele peste mijlocul lui ca să-l împiedice să ajungă la ușă. Atunci se apucă să-l implore.

– Îți promit că le duc chiar eu mâine, spunea. Le voi pune la loc fără ca nimeni să bage de seamă.

Tot mai aproape de ușă, Dámaso o lovea peste mâini cu bilele. Ea îi dădea drumul câteva secunde până îi trecea durerea. Apoi îl îmbrățișa din nou și îl implora mai departe.

– Pot spune c-am fost eu, zicea. În starea mea nu mă pot băga la închisoare.

Dámaso se desprinse.

– O să te vadă tot satul, spuse Ana. Ești atât de prost că nu-ți dai seama că e lună plină.

Reuși să-l îmbrățișeze iar, înainte ca el să tragă de tot zăvorul. Atunci, cu ochii închiși, îl lovi peste gât și peste față, aproape strigând: „Animalule, animalule!". Dámaso încercă să se ferească, și ea se propti lângă zăvor, dându-i jos mâinile de acolo. Îi repezi un pumn în cap. Dámaso se feri, și zăvorul răsună în osul umărului său ca o sticlă spartă.

– Târfă! îi strigă.

În clipa aceea nu-i mai păsa dacă face zgomot. O lovi peste ureche cu dosul palmei și auzi geamătul adânc și izbitura puternică a trupului de perete, dar nu se uită. Ieși din cameră fără să închidă ușa.

Ana rămase întinsă pe jos, ametită de durere, și așteptă să i se întâmple ceva în pântece. De partea cealaltă a peretelui o strigă o voce care părea a cuiva îngropat. Își mușcă buzele ca să nu plângă. Apoi se ridică în picioare și se îmbrăcă. Nu se gândi – cum nu se gândise nici prima oară – că

Dámaso mai era încă în fața camerei, spunându-și că planul dăduse greș și așteptând ca ea să iasă strigând. Dar Ana făcu aceeași greșeală pentru a doua oară: în loc să-și urmărească bărbatul, își puse pantofii, închise bine ușa și se așeză pe pat să aștepte.

Numai când ușa fu bine închisă, Dámaso înțelese că nu mai putea da înapoi. O hărmălaie de câini îl urmări până în capul străzii, dar apoi se lăsă o liniște de mormânt. Ocoli trotuarele, încercând parcă să scape de propriii pași, care răsunau ciudat în satul adormit. Nu-și luă nicio precauție până când nu ajunse la terenul viran, în dreptul ușii din spate de la salonul de biliard.

De data asta nu fu nevoit să aprindă lanterna. Ușa fusese reparată doar în dreptul belciugului forțat. Scoseseră o bucată de lemn de mărimea și forma unei cărămizi, o înlocuiseră cu una nouă și puseseră același belciug. Restul era la fel. Dámaso trase de lacăt cu mâna stângă, băgă vârful pilei dedesubtul belciugului care nu fusese forțat și mișcă pila de mai multe ori ca un cric de automobil, cu putere, dar fără violență, până când lemnul cedă, cu vaietul unei explozii de fărâme putrede. Înainte de a împinge ușa, ridică partea denivelată ca să amortizeze scrâșnetul pardoselii de cărămidă. O întredeschise abia simțit. Pe urmă își scoase

pantofii, îi strecură înăuntru împreună cu pachetul cu bilele și intră făcându-și semnul crucii în salonul inundat de lună.

Dădu mai întâi de un coridor întunecos, înțesat de sticle și lăzi goale. Mai departe, sub șuvoiul de lună care se revărsa prin lucarna de sticlă, erau masa de biliard și apoi partea din spate a dulapurilor, iar în capăt măsuțele și scaunele proptite de ușa de la intrarea principală. Totul era la fel ca prima oară, în afară de șuvoiul de lumină și de claritatea liniștii. Dámaso, care până atunci fusese nevoit să-și stăpânească încordarea nervoasă, simți o ciudată fascinație.

De data asta nu luă în seamă cărămizile răzlețe. Închise bine ușa cu pantoful și, după ce trecu prin șuvoiul de lună, aprinse lanterna ca să caute după tejghea cutia pentru bile. Făcea totul fără precauție. Mișcând lanterna de la stânga la dreapta, văzu o grămadă de borcane prăfuite, o scăriță de șa cu pinteni, o cămașă înfășurată și pătată de ulei de motor și apoi cutia pentru bile în același loc în care o lăsase. Dar nu închise fascicolul de lumină până când nu văzu capătul tejghelei. Acolo stătea pisica.

Animalul îl privi fără uimire prin lumină. Dámaso ținu în continuare lanterna îndreptată spre ea, până când își aminti, înfiorându-se ușor, că peste zi n-o văzuse niciodată în salon. Mișcă

lanterna înainte, spunând „Cât!", dar animalul rămase impasibil. Atunci se produse un fel de declic fără zgomot în capul lui și pisica îi dispăru cu desăvârșire din minte. Când înțelese ce se petrecea, dăduse deja drumul lanternei și strângea la piept pachetul cu bilele. Salonul era luminat.

– Stai!

Recunoscu vocea lui don Roque. Se îndreptă încet, simțind o sfârșeală îngrozitoare în rărunchi. Don Roque înainta din fundul salonului, în izmene și cu o bară de fier în mână, orbit încă de lumină. În spatele sticlelor și lăzilor goale era un hamac atârnat, foarte aproape de locul pe unde trecuse Dámaso când intrase. Și asta diferea de prima dată.

Când ajunse la mai puțin de zece metri, don Roque făcu o mică săritură și se puse în gardă. Dámaso ascunse mâna cu pachetul. Don Roque își încreți nasul, înclinându-și capul înainte, ca să-l recunoască fără ochelari.

– Băiete! exclamă.

Dámaso simți ca și cum ceva infinit s-ar fi terminat în sfârșit. Don Roque lăsă bara jos și se apropie de el cu gura căscată. Fără ochelari și fără proteză părea o femeie.

Ce faci aici?

Nimic, răspunse Dámaso.

Își schimbă poziția cu o imperceptibilă mișcare a corpului.

– Ce ai acolo? întrebă don Roque.

Dámaso se dădu un pas înapoi.

– Nimic, spuse.

Don Roque se înroși și începu să tremure.

Ce ai acolo? strigă, făcând un pas înainte cu bara ridicată.

Dámaso îi dădu pachetul. Don Roque îl luă cu mâna stângă, continuând să stea în gardă, și-l cercetă cu degetele. Abia atunci înțelese.

– Nu-i cu putință! zise.

Era atât de uluit, încât puse bara pe tejghea și păru că uită de Dámaso, pe când desfăcea pachetul. Contemplă bilele în tăcere.

– Am venit să le pun la loc, zise Dámaso.

– Desigur, spuse don Roque.

Dámaso era livid. Alcoolul îi dispăruse cu desăvârșire și nu-i mai rămăsese decât un sediment nisipos pe limbă și o senzație confuză de singurătate.

– Așadar, asta era minunea, zise don Roque, înfășurând pachetul. Nu pot să cred că ești atât de prost.

Când își înălță capul, expresia i se schimbase.

– Și cei două sute de pesos?

– Nu era nimic în sertar, răspunse Dámaso.

Don Roque îl privi gânditor, mestecând în gol, și apoi zâmbi.

– Nu era nimic, repetă de mai multe ori. Prin urmare, nu era nimic.

Apucă din nou bara, spunând:

– Ei bine, chiar acum o să-i spunem povestea asta primarului.

Dámaso își șterse mâinile asudate pe pantaloni.

– Dumneavoastră știți că nu era nimic.

Don Roque zâmbea întruna.

– Erau două sute de pesos, spuse. Și acum o să plătești cu vârf și îndesat, nu atât pentru că ești hoț, ci pentru că ești prost.

Uimitoarea după-amiază a lui Baltazar (1962)

Colivia era gata. Baltazar o atârnă de streașină, în virtutea obiceiului și, când își termină prânzul, deja se spunea pretutindeni că e cea mai frumoasă colivie din lume. Veni atâta lume s-o vadă, încât se iscă mare zarvă în fața casei, și Baltazar fu nevoit s-o dea jos și să închidă tâmplăria.

– Trebuie să te bărbierești, îi spuse Úrsula, femeia lui. Parc-ai fi o maimuță.

Nu-i bine să te bărbierești după prânz, zise Baltazar.

Avea o barbă de două săptămâni, părul scurt, aspru și tuns ca o coamă de măgar, și un aer veșnic de băiat speriat. Dar era un aer înșelător. În februarie împlinise treizeci de ani, trăia cu Úrsula

de patru, fără să se însoare și fără copii, și viața îi dăduse multe motive să fie cu ochii în patru, însă niciunul ca să fie speriat. Nici măcar n-avea habar că, pentru mulți, colivia pe care tocmai o terminase era cea mai frumoasă din lume. Pentru el, deprins să facă încă din copilărie colivii, aceea abia dacă fusese o lucrare mai anevoioasă decât celelalte.

– Atunci odihnește-te puțin, spuse femeia. Cu barba asta nu te poți înfățișa pe nicăieri.

Pe când se odihnea, a fost nevoit să părăsească hamacul în mai multe rânduri ca să le arate colivia vecinilor. Úrsula n-o luase în seamă până atunci. Era supărată fiindcă bărbatul își neglijase lucrul la tâmplărie, ocupându-se pe de-a întregul de colivie și preț de două săptămâni dormise prost, zvârcolindu-se și vorbind aiurea, și nici nu se mai gândise să se bărbierească. Dar supărarea îi trecu când văzu colivia terminată. Când Baltazar se trezi, ea îi călcase pantalonii și o cămașă, le pusese pe un scaun lângă hamac și dusese colivia pe masa din sufragerie. O contempla în tăcere.

– Cât o să iei pe ea? întrebă.

Nu știu, răspunse Baltazar. O să cer treizeci de pesos ca să văd dacă primesc douăzeci.

Cere cincizeci, spuse Úrsula. Ai stat multe nopți până târziu în ultimele două săptămâni. Și

mai e și foarte mare. Cred că e cea mai mare colivie pe care am văzut-o în viața mea.

Baltazar începu să se bărbierească.

– Crezi că-mi vor da cincizeci de pesos?

– Asta-i o nimica toată pentru don Chepe Montiel, și colivia îi merită, spuse Úrsula. Ar trebui să ceri șaizeci.

Casa zăcea într-o penumbră sufocantă. Era prima săptămână din aprilie și căldura părea și mai greu de îndurat din pricina țârâitului greierilor. Când termină cu îmbrăcatul, Baltazar deschise ușa dinspre curte ca să se răcorească în casă și un pâlc de copii intră în sufragerie.

Vestea se răspândise în tot satul. Doctorul Octavio Giraldo, un medic bătrân, mulțumit de viață, dar sătul de meserie, se gândea la colivia lui Baltazar pe când mânca împreună cu soția lui invalidă. Pe terasa interioară unde puneau masa în zilele călduroase erau o mulțime de glastre cu flori și două colivii cu canari.

Soției lui îi plăceau păsările și îi plăceau într-atât încât ura pisicile, fiindcă erau în stare să le mănânce. Cu gândul la ea, doctorul Giraldo se duse în după-amiaza aceea să viziteze un bolnav, și la întoarcere trecu pe la Baltazar să vadă colivia.

Era multă lume în sufragerie. Așezată la vedere pe masă, enorma cupolă de sârmă cu trei etaje

înăuntru, cu treceri și compartimente speciale pentru mâncat și dormit și cu trapeze în spațiul rezervat recreerii păsărilor, părea modelul în miniatură al unei uriașe fabrici de gheață. Medicul o examină cu atenție, fără s-o atingă, zicându-și că într-adevăr colivia aceea era mai presus de prestigiul său și cu mult mai frumoasă decât visase el vreodată pentru nevastă-sa.

– Asta-i o aventură a imaginației, spuse. Îl căută pe Baltazar în grupul de oameni și adăugă, privindu-l țintă cu ochii lui materni: Ai fi fost un arhitect extraordinar.

Baltazar se îmbujoră.

– Mulțumesc, spuse.

– E adevărat, zise medicul. Avea o grăsime netedă și moale ca aceea a unei femei care a fost frumoasă în tinerețe și niște mâini delicate. Vocea lui părea a unui preot vorbind în latină: Nici măcar n-o să fie nevoie să pui înăuntru păsări, spuse învârtind colivia în fața ochilor publicului, de parcă ar fi vândut-o. O să fie de ajuns s-o atârni în copac ca să cânte singură. O puse la loc pe masă, se gândi un moment, privind-o, și zise:

– Ei bine, o iau.

– E vândută, spuse Úrsula.

– E a băiatului lui don Chepe Montiel, afirmă Baltazar. A comandat-o special.

Medicul adoptă o atitudine plină de respect.

– Ți-a dat modelul?

– Nu, răspunse Baltazar. A zis că vrea o colivie mare, ca asta, pentru o pereche de *turpiales*.[1]

Medicul se uită la colivie.

– Dar asta nu-i pentru *turpiales*.

– Sigur că e, domnule doctor, zise Baltazar, apropiindu-se de masă.

Copiii făcură roată în jurul lui.

– Măsurile sunt bine calculate, zise, arătând cu degetul diferitele compartimente. Apoi bătu cu nodurile în cupolă, și colivia se umplu de acorduri profunde.

– E cea mai rezistentă sârmă din câte se găsesc și fiecare îmbinare e sudată pe dinăuntru și pe dinafară, spuse.

– E bună chiar și pentru un papagal, interveni unul dintre copii.

– Așa-i, zise Baltazar.

Medicul clătină din cap.

– Mă rog, dar nu ți-a dat modelul. Nu ți-a făcut nicio comandă precisă, ci doar să fie o colivie mare pentru *turpiales*. Nu-i așa?

---

[1] *Turpial:* pasăre mică, frumoasă, originară de pe continentul american, cu penajul negru pe cap și pe gât și în rest de un galben-portocaliu (n.tr.)

– Așa-i, încuviință Baltazar.

– Atunci nu-i nicio problemă, spuse medicul. Una e o colivie mare pentru *turpiales,* și alta colivia asta. Nu-s dovezi că asta e cea pe care ți-a comandat-o.

E chiar asta, zise Baltazar, năucit. Pentru asta am făcut-o.

Medicul schiță un gest de nerăbdare.

– Ai putea face alta, spuse Úrsula, privindu-și bărbatul. Și apoi, către medic: Dumneavoastră nu vă grăbiți.

– I-am promis-o nevestei mele pentru diseară, zise medicul.

– Îmi pare rău, domnule doctor, spuse Baltazar. dar nu se poate vinde ceva gata vândut.

Medicul ridică din umeri. Ștergându-și sudoarea de pe gât cu o batistă, contemplă tăcut colivia, fără să-și ia privirea dintr-un punct nedefinit, așa cum te uiți la un vapor care pleacă.

– Și cât ți-au dat pe ea?

Baltazar o căută pe Úrsula, fără să răspundă.

– Șaizeci de pesos, spuse ea.

Medicul nu-și lua ochii de la colivie.

– E tare frumoasă, oftă. Nemaipomenit de frumoasă.

Apoi, îndreptându-se spre ușă, începu să-și facă vânt energic cu evantaiul, zâmbitor, și amintirea acelui episod îi dispăru pe veci din minte.

Montiel e foarte bogat, spuse.

De fapt, José Montiel nu era atât de bogat cum părea, dar fusese în stare de orice ca să ajungă să fie. La câteva străzi de acolo, într-o casă înțesată de harnașamente, unde niciodată n-a existat ceva care să nu se poată vinde, nu-i păsa nicidecum de frumusețea coliviei. Soția lui, chinuită de obsesia morții, închise ușile și ferestrele după prânz și zăcu două ceasuri cu ochii deschiși în penumbra camerei, pe când José Montiel își făcea siesta. Așa o surprinse larma unei mulțimi de voci. Atunci deschise ușa antreului și văzu agitație mare în fața casei, și pe Baltazar ținând colivia în mijlocul îmbulzelii, îmbrăcat în alb și proaspăt bărbierit, cu expresia aceea de candoare cuviincioasă cu care cei săraci ajung la casa bogătașilor.

– Ce minunăție! exclamă soția lui José Montiel, cu o expresie radiantă, conducându-l pe Baltazar înăuntru. N-am mai văzut așa ceva în viața mea, spuse și adăugă, revoltată că mulțimea se îngrămădea în poartă: Dar adu-o în casă, că o să ne transforme antreul într-un loc de luptă de cocoși.

Baltazar nu era un străin în casa lui José Montiel. În diferite ocazii, pentru priceperea lui și pentru că se ținea de cuvânt, fusese chemat să facă lucrări mărunte de tâmplărie. Însă nu se simțise niciodată în largul lui printre bogătași. Obișnuia să se

gândească la ei, la nevestele lor urâte și certărețe, la îngrozitoarele lor operații de chirurgie, cu un veșnic sentiment de milă. Când intra în casele lor, nu se putea mișca fără să-și târșâie picioarele.

E acasă Pepe? întrebă.

Pusese colivia pe masa din sufragerie.

– E la școală, spuse nevasta lui José Montiel. Dar nu mai întârzie mult. Și adăugă: Montiel face baie.

În realitate, José Montiel nu avusese timp să facă baie. Își făcu la repezeală o frecție cu alcool camforat ca să iasă să vadă ce se întâmplă. Era un bărbat atât de precaut, că dormea fără ventilator pentru a supraveghea în somn zgomotele casei.

– Vino să vezi ce minunăție! strigă nevastă-sa.

José Montiel, corpolent și păros, cu prosopul atârnându-i de gât, se arătă la fereastra din dormitor.

– Ce-i asta?

– Colivia lui Pepe, răspunse Baltazar.

Femeia îl privi uluită.

– A cui?

– A lui Pepe, întări Baltazar. Și apoi, adresându-se lui José Montiel: Pepe mi-a comandat-o.

În clipa aceea nu se întâmplă nimic, dar Baltazar se simți de parcă i s-ar fi deschis ușa de la baie. José Montiel ieși în izmene din dormitor.

– Pepe! strigă.

– N-a venit încă, îngână soția lui, nemișcată.

Pepe apăru în ușă. Avea cam doisprezece ani și aceleași gene ondulate și patetismul liniștit al mamei.

Vino încoace, îi zise José Montiel. Tu ai comandat asta?

Copilul își plecă îndată capul. Luându-l de păr, José Montiel îl obligă să-l privească în ochi.

– Răspunde!

Copilul își mușcă buzele fără să răspundă.

– Montiel! șopti soția.

José Montiel dădu drumul copilului și se întoarse spre Baltazar cu o expresie exaltată.

– Îmi pare rău, Baltazar, spuse. Dar ar fi trebuit să vorbești cu mine înainte de a te apuca de lucru. Numai ție îți poate da prin cap să te înțelegi cu un minor. Pe măsură ce vorbea, chipul lui își recăpăta seninătatea. Luă colivia fără s-o privească și i-o întinse lui Baltazar. Ia-o imediat și încearcă s-o vinzi cui poți, spuse. Te rog mai ales să nu mă contrazici. Îl bătu ușurel pe spate și explică: Medicul mi-a interzis să mă enervez.

Copilul rămăsese neclintit, fără să clipească, până când Baltazar îl privi descumpănit ținând colivia în mână. Scoase atunci un sunet gutural, ca sforăitul unui câine, și se aruncă pe jos țipând.

José Montiel îl privea impasibil, în timp ce maică-sa încerca să-l liniștească.

Nu-l ridica, zise. Lasă-l să-și spargă capul de pardoseală și apoi pune-i sare și lămâie ca să se înfurie cât poftește.

Copilul urla fără lacrimi, pe când maică-sa îl ținea de mâini.

– Lasă-l, insistă José Montiel.

Baltazar cercetă copilul ca și cum s-ar fi uitat la agonia unui animal contagios. Era aproape patru.

La ora asta, la ei acasă, Úrsula fredona un cântec străvechi, în timp ce tăia rotocoale de ceapă.

– Pepe, zise Baltazar.

Se apropie de copil zâmbind și-i întinse colivia. Copilul se ridică dintr-o săritură, îmbrățișă colivia, care era aproape tot atât de mare ca el, și rămase cu ochii la Baltazar printre gratiile de sârmă, fără să știe ce să spună. Nu vărsase nicio lacrimă.

– Baltazar, zise Montiel cu blândețe. Ți-am spus doar s-o iei.

– Dă-o înapoi! porunci femeia copilului.

– Păstreaz-o, spuse Baltazar. Și apoi, către José Montiel: La urma urmelor, pentru asta am făcut-o.

José Montiel se ținu după el până în antreu.

– Nu fi prost, Baltazar, spuse, vrând să-l oprească. Ia-ți drăcia acasă și nu mai face prostii. N-am de gând să-ți dau nicio centimă.

Nu contează, zise Baltazar. Am făcut-o dinadins ca să i-o dăruiesc lui Pepe. N-aveam de gând să cer un ban.

Când Baltazar își croi drum printre curioșii care blocau ușa, José Montiel țipa în mijlocul antreului. Era foarte palid și ochii începeau să i se înroșească.

– Prostule! țipa. Ia-ți drăcia de aici! Doar asta mai lipsea, să vină un oarecare să dea ordine la mine în casă. La naiba!

În salonul de biliard, Baltazar fu primit cu ovații. Până în momentul acela credea că făcuse o colivie mai bună decât celelalte, pe care fusese nevoit s-o dăruiască băiatului lui José Montiel ca să nu mai plângă și că nimic din toate astea nu însemna ceva deosebit.

Dar apoi își dădu seama că toate astea aveau o anumită importanță pentru mulți oameni și se simți puțin înfierbântat.

– Așadar, ți-au dat cincizeci de pesos pe colivie.

– Șaizeci, zise Baltazar.

– Trebuie să scriem undeva, spuse cineva. Ești singurul care a izbutit să scoată grămada asta de bani de la don Chepe Montiel. Se cuvine să sărbătorim asta.

Îi oferiră o bere și Baltazar îi răsplăti, cerând un rând pentru toți. Cum era prima oară când bea, la lăsarea nopții era beat de-a binelea și vorbea despre

un proiect fabulos de o mie de colivii a șaizeci de pesos, și apoi de un milion de colivii, până ajunse la șaizeci de milioane de pesos.

– Trebuie să facem o mulțime de lucruri pentru a le vinde bogătașilor înainte de a muri, spunea, orbit de beție. Toți sunt bolnavi și o să moară. Sunt, pesemne, atât de nenorociți că nici măcar nu se pot înfuria.

Tonomatul cântă două ceasuri fără încetare, pe socoteala lui. Închinară cu toții pentru sănătatea lui Baltazar, pentru norocul lui și pentru moartea bogătașilor, dar când se făcu de cină îl lăsară singur în salon.

Úrsula îl așteptase până la opt, cu o mâncare de carne friptă cu rotocoale de ceapă. Cineva îi spuse că bărbatul ei e în salonul de biliard, nebun de fericire, cinstindu-i cu bere pe toți, dar nu-l crezu, fiindcă Baltazar nu se îmbătase niciodată. Când se culcă, aproape de miezul nopții, Baltazar stătea într-un salon iluminat, unde erau măsuțe de patru locuri cu scaune în jur și o pistă de dans în aer liber, pe care se plimbau păsările ogorului. Avea fața mânjită de ruj și, fiindcă nu mai putea face un pas, credea că vrea să se culce cu două femei în același pat. Cheltuise atât de mult încât fu nevoit să-și lase ceasul drept garanție, cu promisiunea că avea să plătească a doua zi. După un

moment, căzut jos în stradă, cu picioarele desfăcute, își dădu seama că cineva îi scotea pantofii, dar nu vru să renunțe la visul cel mai fericit din viața lui. Femeile care treceră spre biserică pentru slujba de la cinci dimineața nu se încumetară să-l privească, crezând că e mort.

Văduva lui Montiel
(1962)

Când a murit don José Montiel, toată lumea s-a simțit răzbunată, mai puțin văduva lui; dar a fost nevoie de câteva ceasuri pentru ca toată lumea să se încredințeze că murise cu adevărat. Mulți continuau însă să se îndoiască după ce au văzut cadavrul în capela mortuară, aranjat cu perne și pânză de in într-un sicriu galben și rotunjit ca un pepene. Era bărbierit fără cusur, îmbrăcat în alb și cu ghete de lac și arăta atât de bine, că niciodată nu păruse mai viu ca atunci. Era același don Chepe Montiel din fiecare duminică, care asculta slujba de la opt, numai că în loc de biciușcă avea un crucifix în mâini. A trebuit să fie bătut în cuie capacul sicriului și să fie zidit în impunătorul cavou al familiei pentru ca tot satul să se convingă că nu făcea pe mortul.

După înmormântare, singurul lucru care li se păru de necrezut tuturor, mai puțin văduvei lui, fu că don José Montiel ar fi murit de moarte bună. În timp ce se așteptau cu toții să fie ciuruit pe la spate în vreo ambuscadă, văduva era sigură că avea să-l vadă murind de bătrânețe în patul lui, spovedit și fără agonie, ca un sfânt modern. Se înșelă doar în câteva amănunte. José Montiel muri în hamacul lui, într-o miercuri la două după-amiaza, în urma unei supărări pe care medicul i-o interzisese. Soția lui nădăjduia că o să vină la înmormântare tot satul și că vor fi atâtea flori încât casa va părea prea mică. Însă nu asistară decât colegii lui de partid și ordinele călugărești și nu sosiră alte coroane în afara celor de la primărie. Fiul lor – din postul său de consul în Germania – și cele două fiice, de la Paris, trimiseră niște telegrame de trei pagini. Se vedea că le scriseseră în picioare, cu cerneala de toate culorile de prin oficiile poștale, și că rupseseră multe formulare înainte de a găsi cuvinte de douăzeci de dolari. Niciunul nu promitea să vină. În noaptea aceea, la șaizeci și doi de ani, plângând în perna unde își culcase capul bărbatul care o făcuse fericită, văduva lui Montiel cunoscu pentru prima dată gustul unui resentiment. „Mă voi închide în casă pentru totdeauna,

se gândea. Pentru mine, e ca și cum m-ar fi pus în același sicriu cu José Montiel. Nu mai vreau să știu nimic legat de lumea asta." Era sinceră.

Femeia aceea firavă, bântuită de superstiții, măritată la douăzeci de ani din voința părinților, cu singurul pretendent pe care îi dăduse voie să-l vadă la mai puțin de zece metri distanță, nu avusese niciodată un contact direct cu realitatea. La trei zile după ce scoseseră din casă cadavrul bărbatului ei, înțelese printre lacrimi că trebuia să reacționeze, dar nu putu afla sensul noii sale vieți. Trebuia să înceapă cu începutul.

Printre nenumăratele taine pe care José Montiel le luase cu el în mormânt se strecurase și cifrul de la seif. Primarul se ocupă de problema asta. La ordinul lui, seiful fu dus în curte și proptit de zidul cel mare, și doi polițiști traseră cu pușca în încuietoare. Toată dimineața văduva auzi din dormitor împușcăturile, una după alta, la ordinele date în gura mare de primar. „Asta-i tot ce mai lipsea, își zise. Cinci ani rugându-mă la Dumnezeu să se termine odată cu împușcăturile, și acum trebuie să fiu recunoscătoare că trag cu arma la mine acasă." În ziua aceea se străduí să se concentreze, chemând moartea, dar nu-i răspunse nimeni. Era gata să adoarmă, când o explozie îngrozitoare

scutură casa din temelii. Fuseseră nevoiți să dinamiteze seiful.

Văduva lui Montiel oftă. Octombrie se eterniza cu ploile lui mocirloase și ea se simțea pierdută, navigând în derivă pe haotica și fabuloasa moșie a lui José Montiel. Domnul Carmichael, fostul și harnicul angajat al familiei, preluase sarcina administrării. Când, în sfârșit, își asumă faptul real că bărbatul ei murise, văduva lui Montiel ieși din dormitor ca să se ocupe de casă. O goli de toate ornamentele, porunci să se tapițeze mobilele în culori triste și puse panglici cernite la portretele de pe pereți ale răposatului. În cele două luni de izolare căpătase obiceiul să-și roadă unghiile. Într-o zi — cu ochii înroșiți și umflați de atâta plâns —, își dădu seama că domnul Carmichael intră în casă cu umbrela deschisă.

Închideți-vă umbrela, domnule Carmichael, îi spuse. După toate nenorocirile de care avem parte, numai asta mai lipsea, să intrați în casă cu umbrela deschisă.

Domnul Carmichael puse umbrela într-un colț. Era un negru bătrân, cu pielea lucioasă, îmbrăcat în alb și cu mici crestături făcute cu cuțitul în pantofi, ca să-și ușureze durerea cauzată de bătături.

Numai până se usucă.

Pentru prima oară de când îi murise soțul, văduva deschise fereastra.

Atâtea nenorociri, și pe deasupra mai e și iarna asta, murmură rozându-și unghiile. Se pare că n-o să se însenineze niciodată.

– N-o să se însenineze nici azi și nici mâine, spuse administratorul. Azi-noapte nu m-au lăsat bătăturile să dorm.

Ea avea încredere în previziunile atmosferice ale bătăturilor domnului Carmichael. Contempla piața tristă, casele tăcute care nu-și deschiseseră porțile ca să vadă înmormântarea lui José Montiel, și atunci se simți cuprinsă de disperare, cu unghiile ei roase, cu pământurile ei necuprinse și cu infinitele obligații moștenite de la soț, pe care nu va reuși în veci să le înțeleagă.

Lumea e prost făcută, suspină ea.

Cei care au vizitat-o în zilele acelea au avut motive să creadă că își pierduse mințile. Dar n-a fost niciodată mai lucidă ca atunci. Încă înainte de a începe măcelul din rațiuni politice, ea își petrecea lugubrele dimineți de octombrie în dreptul ferestrei din camera ei, compătimindu-i pe cei morți și gândindu-se că, dacă Domnul nu s-ar fi odihnit în ziua de duminică, ar fi avut timp să termine lumea.

Ar fi trebuit să folosească ziua asta ca să nu-i mai rămână atâtea lucruri prost făcute, spunea.

La urma urmelor, avea toată eternitatea pentru a se odihni.

Singura diferență, după moartea soțului, era că atunci avea un motiv concret pentru a nutri gânduri sumbre.

Astfel, pe când văduva lui Montiel era copleșită de disperare, domnul Carmichael se străduia să împiedice naufragiul. Lucrurile nu mergeau deloc bine. Scăpat de amenințarea lui José Montiel, care monopolizase comerțul local prin teroare, satul trecea la represalii. În așteptarea clienților care nu soseau, laptele se strică în urcioarele îngrămădite în curte, mierea fermentă în burdufuri și brânza făcu viermi în dulapurile întunecoase din depozit. În mauzoleul lui împodobit cu beculețe și arhangheli imitând marmura, José Montiel plătea șase ani de asasinate și fărădelegi. Nimeni în istoria ținutului nu se îmbogățise atât de mult și într-un timp atât de scurt. Când sosi în sat cel dintâi primar al dictaturii, José Montiel era un partizan discret al tuturor regimurilor, care își petrecuse jumătate din viață în izmene, stând lângă treierătoarea lui de orez. Într-o vreme, s-a bucurat de o anume faimă de om norocos și bun creștin, fiindcă a promis în gura mare să dăruiască bisericii un Sfânt Iosif în mărime naturală dacă avea să câștige la loterie, și după două săptămâni a câștigat cu șase

numere și și-a îndeplinit promisiunea. Prima oară când a fost văzut încălțat cu pantofi s-a întâmplat la venirea noului primar, un sergent de poliție, stângaci și necioplit, care avea ordinul expres de a lichida opoziția. José Montiel a început prin a-i fi informator confidențial. Negustorul acela modest, a cărui fire liniștită de om gras nu trezea nici cea mai mică îngrijorare, își discrimină adversarii politici împărțindu-i în bogați și săraci. Pe cei săraci îi împușcă poliția în piața publică. Celor bogați le dădură un răgaz de douăzeci și patru de ore pentru a pleca din sat. Punând la cale masacrul, José Montiel se închidea zile întregi cu primarul în biroul lui sufocant, pe când soția îi plângea pe cei morți. Când primarul pleca din birou, ea îi aținea calea bărbatului.

– Omul ăsta e un criminal, îi spunea. Folosește-ți influența în guvern ca să dispară de aici bestia asta care n-o să lase o ființă vie în sat.

Și José Montiel, ocupat până peste cap în zilele acelea, o dădea la o parte fără s-o privească, spunând: „Nu fi neroadă". În realitate, afacerea lui n-avea legătură cu moartea săracilor, ci cu expulzarea bogaților. După ce primarul le ciuruia poarta cu gloanțe și le dădea termen să părăsească satul, José Montiel le cumpăra pământurile și vitele la un preț pe care îl stabilea el însuși.

Nu fi prost, îi spunea nevasta. Ai să te ruinezi ajutându-i să nu moară de foame pe alte meleaguri, și ei n-o să-ți fie în veci recunoscători.

Iar José Montiel, care n-avea timp nici măcar să zâmbească, o dădea la o parte din calea lui, spunând:

– Du-te la bucătărie și nu mă mai bate atâta la cap.

În ritmul ăsta, în mai puțin de un an opoziția era lichidată, și José Montiel era omul cel mai bogat și mai puternic din sat. Și-a trimis fetele la Paris, băiatului i-a făcut rost de un post consular în Germania și s-a apucat să-și consolideze imperiul. Dar n-a ajuns să se bucure șase ani de bogăția lui nemaipomenită.

După ce s-a împlinit anul de la moartea lui, văduva n-a mai auzit cum trosnește scara decât sub greutatea unei vești proaste. Cineva sosea veșnic pe înserat. „Iar au venit hoții", spuneau. „Ieri au furat o cireadă de cincizeci de juncani." Nemișcată în balansoar, rozându-și unghiile, văduva lui Montiel se hrănea numai cu ura din sufletul ei.

„Îți spuneam eu, José Montiel, zicea, vorbind singură. Ăsta-i un sat nenorocit. Nici nu te-ai răcit bine în mormânt și iată că toată lumea ne-a întors spatele."

Nimeni nu i-a mai călcat pragul. Singura ființă omenească pe care a văzut-o în lunile acelea a fost domnul Carmichael, care n-a intrat niciodată în casă cu umbrela închisă. Lucrurile nu se îndreptau. Domnul Carmichael îi scrisese băiatului lui José Montiel mai multe scrisori. Îi sugera că e cazul să vină să preia afacerile și își permise chiar să facă unele considerații personale legate de sănătatea văduvei. Primi însă mereu doar răspunsuri evazive. În cele din urmă, băiatul lui José Montiel răspunse cu sinceritate că nu se încumetă să se întoarcă de teamă să nu-l împuște careva. Atunci domnul Carmichael se duse sus în dormitorul văduvei și se văzu nevoit să-i mărturisească pe loc că începuse ruina.

Mai bine, zise ea. Sunt sătulă până-n gât de brânză și de muște. Dacă vrei, ia ce-ți face trebuință și lasă-mă să mor liniștită.

De atunci, singurul ei contact cu lumea au fost scrisorile pe care le scria fetelor la sfârșitul fiecărei luni. „Ăsta-i un sat blestemat, le spunea. Rămâneți acolo pentru totdeauna și nu vă faceți griji din pricina mea. Eu sunt fericită știind că voi sunteți fericite." Fetele își dădeau rând ca să-i răspundă. Scrisorile lor erau veșnic vesele, se vedea că fuseseră scrise în locuri încălzite și bine luminate și că

fetele se reflectau în multe oglinzi când se apucau să cugete. Nici ele nu voiau să se întoarcă. „Asta-i civilizația, spuneau. Acolo nu-i un mediu bun pentru noi. Nu-i cu putință să trăiești într-o țară atât de sălbatică, unde oamenii sunt asasinați din rațiuni politice." Citind scrisorile, văduva lui Montiel se simțea mai bine și aproba fiecare frază dând din cap.

Odată, fetele îi vorbiră de pieţele de carne din Paris. Îi spuneau că erau tăiați niște porci trandafirii și atârnați întregi pe ușă, împodobiți cu coroniţe și ghirlande de flori. La sfârșit, un scris diferit de cel al fetelor adăugase: „Închipuie-ți, garoafa cea mai mare și mai frumoasă i-o pun porcului în cur". Citind cuvintele astea, pentru prima oară în doi ani văduva lui Montiel zâmbi. Se duse sus în dormitor fără să stingă luminile din casă și, înainte de a se culca, întoarse ventilatorul electric spre perete. Apoi scoase din sertarul noptierei o foarfecă, o rolă de leucoplast și mătăniile și își legă unghia de la degetul mare de la mâna dreaptă, rănită de rosături. Apoi începu să se roage, dar la a doua rugăciune schimbă mătăniile în mâna stângă, fiindcă nu simțea mărgelele prin leucoplast. Simți un moment trepidațiile tunetelor îndepărtate. Apoi adormi cu capul în piept.

Mâna cu mătăniile alunecă într-o parte și atunci o văzu pe Mama Mare în curte, cu un cearșaf alb și un pieptene în poală, strivind păduchi între degetele mari. O întrebă:

– Când o să mor?

Mama Mare își ridică atunci capul.

– Când o să înceapă să-ți amorțească brațul.

O zi după sâmbătă
(1962)

Neliniștea începu în iulie, când doamna Rebeca, o văduvă acrită care trăia într-o casă cu două galerii exterioare și nouă dormitoare, descoperi că plasele de sârmă de la ferestre erau rupte de parcă în ele s-ar fi aruncat cu pietre din stradă. Prima descoperire a făcut-o la ea în dormitor și și-a zis că trebuie să vorbească despre asta cu Argénida, servitoarea și confidenta ei de când îi murise soțul. Apoi, răscolind niște vechituri (fiindcă de multă vreme doamna Rebeca nu făcea altceva decât să răscolească niște vechituri) își dădu seama că nu numai plasa de sârmă de la dormitorul ei, ci toate din casă erau rupte. Văduva avea un simț tradițional al autorității, moștenit poate de la străbunicul dinspre tată, un creol care în Războiul de

Independență luptase alături de regaliști și făcuse apoi o călătorie anevoioasă în Spania, având drept unic țel să viziteze palatul construit de Carlos al III-lea la San Ildefonso. Astfel că, atunci când a descoperit starea celorlalte plase de sârmă, nu s-a mai gândit să vorbească cu Argénida, ci și-a pus pălăria de pai cu flori mărunte de catifea și s-a dus la primărie să raporteze atentatul. Dar, ajungând acolo, văzu că însuși primarul, fără cămașă, păros și de o robustețe care ei i se păru animalică, era ocupat cu reparatul plaselor de sârmă municipale, stricate ca și ale ei.

Doamna Rebeca năvăli în biroul sordid și dezordonat și dădu cu ochii mai întâi de grămada de păsări moarte de pe masa de scris. Însă era năucită, în parte de căldură și în parte de indignarea pe care i-o stârnise distrugerea plaselor. Așa că nu avu timp să se înfioare în fața neobișnuitei priveliști cu păsările moarte de pe masă. Nici măcar nu se scandalizâ văzând limpede cum omul care reprezenta autoritatea se înjosea în vârful unei scări, reparând plasele de sârmă de la fereastră cu un sul de sârmă și o șurubelniță. Ea nu se mai gândea acum la demnitatea altcuiva, ci doar la a ei, batjocorită de plasele de sârmă, și zăpăceala o împiedică să facă legătura între ferestrele casei ei și cele de la primărie. Se înființă cu solemnitate discretă

la doi pași de ușă, înăuntrul biroului, și, proptindu-se în mânerul lung și împodobit al umbrelei de soare, spuse:

– Trebuie să fac o plângere.

Din vârful scării, primarul își întoarse către ea fața congestionată de căldură. Nu arătă nicio emoție în fața prezenței insolite a văduvei în biroul lui. Cu nepăsare posomorâtă continuă să desprindă plasa stricată și întrebă de sus:

– Care-i treaba?

– Băieții din vecini mi-au rupt plasele de sârmă.

Atunci primarul o privi din nou. O cercetă temeinic de la încântătoarele floricele de catifea până la pantofii de culoarea argintului vechi, de parcă ar fi văzut-o pentru prima oară în viața lui. Coborî cu prudență, fără să-și ia ochii de la ea și, când călcă pe pământ, își puse o mână în șold și îndreptă șurubelnița spre birou. Zise:

– Nu sunt băieții, cucoană. Sunt păsările.

Și în acel moment ea făcu legătura între păsările moarte de pe birou, omul urcat pe scară și plasele rupte de la dormitorul ei. Se înfioră, închipuindu-și că toate dormitoarele de acasă erau pline de păsări moarte.

– Păsările! exclamă.

– Păsările, adeveri primarul. E ciudat că nu v-ați dat seama, căci de trei zile avem problema

asta cu păsările care rup plasele pentru a muri înăuntrul caselor.

Când plecă de la primărie, doamna Rebeca se simți rușinată. Și puțin supărată pe Argénida, care venea acasă cu toate zvonurile din sat și totuși nu-i spusese nimic despre păsări. Își desfăcu umbrela, orbită de strălucirea unui august iminent, și, pe când mergea pe strada arzătoare și pustie, avu impresia că dormitoarele din toate casele răspândeau un iz puternic și pătrunzător de păsări moarte.

Asta se întâmpla în ultimele zile ale lui iulie și niciodată de când exista satul nu fusese atât de cald. Dar locuitorii nu-și dădură seama, impresionați de dezastrul păsărilor. Deși ciudatul fenomen nu influențase serios activitățile oamenilor, la începutul lui august cei mai mulți îl urmăreau cu înfrigurare. O majoritate în care nu se număra și sfinția sa, Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar Castañeda Montero, blajinul pastor al parohiei, care, la nouăzeci și patru de ani, asigura că îl văzuse pe diavol de trei ori, dar nu văzuse decât două păsări moarte, cărora nu le dăduse nici cea mai mică importanță. Pe cea dintâi o găsi într-o marți în sacristie, după slujbă, și crezu că fusese adusă până acolo de vreo pisică din vecini. Miercuri dădu peste cealaltă, pe coridorul casei parohiale, și o împinse

cu vârful ghetei până în stradă, zicându-și: „N-ar trebui să existe pisici".

Însă vineri, ajungând la gară, văzu o a treia pasăre moartă pe scaunul pe care îl alese să stea. Simți un fel de străfulgerare lăuntrică atunci când prinse leșul de piciorușe, îl ridică în dreptul ochilor, îl întoarse, îl examină și se gândi speriat: „Fir-ar să fie, e a treia pe care o găsesc săptămâna asta". Din clipa aceea începu să-și dea seama ce se întâmpla în sat, dar într-un fel foarte imprecis, căci părintele Antonio Isabel, în parte din cauza vârstei, în parte pentru că susținea că îl văzuse pe diavol de trei ori (ceea ce sătenilor li se părea cam tras de păr), era considerat de enoriași drept un om bun, blând și îndatoritor, dar care era de obicei cam cu capul în nori. Căci își dădu seama că se întâmplă ceva cu păsările, însă chiar și atunci nu crezu că ar fi atât de important încât să merite o predică. El a fost cel dintâi care simți mirosul. Îl simți în noaptea de vineri, când se trezi alarmat, întrerupându-și somnul ușor din pricina unei duhori grețoase, dar nu știu dacă s-o atribuie unui coșmar sau unui nou și original mijloc al Satanei de a-i tulbura somnul. Adulmecă în jur și se întoarse pe cealaltă parte în pat, zicându-și că experiența aceea i-ar putea servi pentru o predică. „Ar putea fi, își spuse, o predică dramatică despre iscusința Satanei de a se

strecura în sufletul oamenilor prin oricare dintre cele cinci simțuri."

Când se plimba prin pridvorul bisericii a doua zi înainte de slujbă, auzi vorbindu-se pentru prima oară despre păsările moarte. Era cu gândul la predică, la Satana și la păcatele care se pot săvârși prin simțul mirosului, când auzi spunându-se că duhoarea nocturnă venea de la păsările strânse în timpul săptămânii; și i se iscă în minte un amestec confuz de precepte evanghelice, de mirosuri urâte și de păsări moarte. Așa încât duminică fu nevoit să improvizeze despre caritate, o perorație pe care el însuși n-o înțelesese foarte limpede, și uită pentru totdeauna de legătura dintre diavol și cele cinci simțuri.

Totuși, undeva în străfundul cugetului său trebuie să fi rămas ascunsă experiența aceea. Așa i se întâmpla mereu, nu numai atunci, cu mai bine de șaptezeci de ani în urmă, la seminar, ci mai cu seamă după ce împlinise nouăzeci. La seminar, într-o după-amiază foarte limpede în care cădea o ploaie torențială fără furtună, citea un pasaj din Sofocle, în original. Când ploaia a stat, a privit pe fereastră câmpia secătuită, ziua spălată și nouă și a uitat cu desăvârșire de teatrul grec și de clasicii pe care el nu-i deosebea, ci îi numea, în general, „bătrâneii din vechime". După treizeci, patruzeci

de ani, într-o seară fără ploaie, traversa piața pietruită a unei localități pe care o vizita și, fără să vrea, recită strofa din Sofocle pe care o citea la seminar. Chiar în săptămâna aceea, stătu de vorbă pe îndelete despre „bătrâneii din vechime" cu vicarul apostolic, un om în vârstă, limbut și impresionabil, iubitor de ghicitori complicate pentru erudiți, născocite de el, care apoi s-au răspândit cu numele de cuvinte încrucișate.

Întâlnirea aceea i-a permis să-și reînvie dintr-odată toată vechea și calda lui dragoste pentru clasicii greci. De Crăciunul din acel an a primit o scrisoare. Și, dacă n-ar fi fost din pricină că pe atunci căpătase deja prestigiul întemeiat de a fi exagerat de imaginativ, de îndrăzneț în interpretare și puțin absurd în predicile lui, cu acel prilej ar fi ajuns episcop.

Dar află de prin sat, cu mult înainte de războiul din '85 și în epoca în care păsările veneau să moară în dormitoare, că i se ceruse înlocuirea cu un preot mai tânăr, în special când a declarat că-l văzuse pe diavol. De atunci începură să nu-l mai prea ia în seamă, fapt de care el n-a fost foarte conștient, deși încă mai putea descifra literele mărunte ale breviarului, fără să aibă nevoie de ochelari.

Fusese întotdeauna un om cu obiceiuri cumpătate. Scund, neînsemnat, cu oasele pronunțate

și solide, cu gesturi molcome și o voce liniștitoare pentru a sta de vorbă, dar prea liniștitoare pentru amvon. Stătea până la ora prânzului la el în dormitor, frământându-și creierii, trântit pe un scaun de pânză de cort, fără să facă nimic și fără alte haine pe el decât niște pantalonași de serj legați la glezne.

Nu făcea nimic, în afară de a ține slujba. De două ori pe săptămână, se așeza în confesional, însă de ani buni nu se mai spovedea nimeni. El credea că pur și simplu enoriașii erau pe cale de a-și pierde credința din pricina obiceiurilor moderne și de aceea socotise că faptul că îl văzuse pe diavol în trei rânduri era ceva foarte oportun, cu toate că știa că lumea nu prea dădea crezare cuvintelor lui, fiind conștient că nu era prea convingător atunci când vorbea despre aceste experiențe. Pentru el nu ar fi fost o surpriză să descopere că era mort, nu numai de-a lungul ultimilor cinci ani, ci și în acele momente extraordinare în care găsise primele două păsări. Totuși, când a găsit-o pe a treia, s-a mai legat puțin de viață, așa încât în zilele din urmă s-a gândit foarte des la pasărea moartă pe scaunul din gară.

Locuia la zece pași de biserică, într-o casă mică, fără plase de sârmă la ferestre, cu un coridor ce dădea în stradă și două încăperi care îi foloseau

drept birou și dormitor. Socotea, poate în momentele sale de mai puțină luciditate, că e cu putință să ai parte de fericire pe pământ atunci când nu e foarte cald, și ideea asta îl făcea să se simtă puțin descumpănit. Îi plăcea să se piardă pe coclauri metafizice. Asta făcea când se așeza pe coridor în fiecare dimineață, cu ușa întredeschisă, cu ochii închiși și mușchii destinși. Totuși, nici el nu-și dădu seama că devenise atât de subtil în gânduri, încât de cel puțin trei ani nu-și mai bătea capul cu nimic în momentele lui de meditație.

La ora douăsprezece fix, venea un băiat cu un sufertaș cu patru vase care conținea zilnic aceeași mâncare: supă de oase cu o bucată de yucca, orez alb, carne gătită fără ceapă, banană verde prăjită sau plăcintă de porumb și puțină linte din care părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar nu gustase niciodată.

Băiatul punea sufertașul lângă scaunul unde zăcea preotul, dar acesta nu deschidea ochii până nu auzea din nou pașii pe coridor. De aceea, în sat credeau că părintele își făcea siesta înainte de prânz (ceea ce părea, de asemenea, ceva lipsit de logică), când adevărul e că nici măcar noaptea nu dormea ca lumea.

Pe vremea aceea obiceiurile i se simplificaseră până la primitivism. Mânca de prânz fără să se

mișteîn din scaunul lui de pânză de cort, fără să scoată alimentele din sufertaș, fără să folosească farfurii, nici furculiță și nici cuțit, ci doar lingura cu care mânca și supa. Apoi se ridica, își turna puțină apă în cap, își punea sutana albă și pătată de umezeală, cu petice mari pătrate, și se ducea la gară, exact la ora când restul satului se pregătea să-și facă siesta. De mai multe luni străbătea drumul acesta mormăind rugăciunea pe care el însuși o născocise ultima oară când îi apăruse diavolul.

Într-o sâmbătă, la nouă zile după ce începuseră să cadă păsări moarte, părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar se îndrepta spre gară, când îi căzu la picioare o pasăre în agonie, tocmai în dreptul casei doamnei Rebeca. Prin minte îi trecu o străfulgerare de luciditate și-și dădu seama că pasărea aceea, spre deosebire de altele, mai putea fi salvată. O luă în mână și bătu în ușa doamnei Rebeca, chiar în clipa în care ea își descheia pieptarul ca să-și facă siesta.

Din dormitorul ei, văduva auzi ciocăniturile și instinctiv își îndreptă privirea spre plasa de sârmă. De două zile nu mai pătrunsese pe acolo nicio pasăre. Dar plasa era tot ruptă. Considerase că e o cheltuială inutilă s-o repare până nu contenea invazia aceea de păsări care o scotea din sărite. Auzi, peste zgomotul ventilatorului

electric, ciocăniturile în ușă, și-și aduse nerăbdătoare aminte că Argénida își făcea siesta în ultimul dormitor de pe culoar. Nici măcar nu-i trecu prin minte să se întrebe cine putea s-o deranjeze la ora aceea. Își încheie la loc pieptarul, ieși pe ușa cu plasă de sârmă, merse de-a lungul coridorului, iritată, traversă salonul înțesat cu mobile și obiecte decorative și, înainte de a deschide, văzu prin plasa de sârmă că în fața ușii era părintele Antonio Isabel, posomorât, cu ochii stinși și cu o pasăre în mână (înainte ca ea să deschidă ușa), spunând:

- Dacă o stropim cu puțină apă și o punem apoi sub o tigvă, sunt sigur că o să-și revină.

Și, deschizând ușa, doamna Rebeca simți că leșină de groază.

N-a stat acolo mai mult de cinci minute. Doamna Rebeca credea că ea a fost cea care a scurtat incidentul. Dar în realitate fusese părintele. Dacă văduva s-ar fi gândit în clipa aceea, și-ar fi dat seama că preotul, în cei treizeci de ani de când trăia în sat, nu stătuse niciodată mai mult de cinci minute în casa ei. I se părea că în mobilierul care încărca din cale-afară salonul se manifesta vădit spiritul avid al stăpânei casei, în ciuda înrudirii ei cu episcopul, foarte îndepărtată, dar recunoscută. Pe deasupra, exista o legendă (sau o poveste adevărată) despre familia văduvei, care precis că nu

ajunsese până la palatul episcopal, își zicea părintele, deși colonelul Aureliano Buendía, văr primar cu văduva, pe care ea îl considera un nerecunoscător, declarase odată că episcopul nu vizitase satul în noul secol, pentru că se eschivase să-și vadă ruda. În orice caz, indiferent ce-ar fi fost, adevăr sau legendă, cert e că părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar nu se simțea bine în casa aceea, a cărei unică locatară nu dăduse dovezi de milostenie și se spovedea o singură dată pe an, răspunzând însă în doi peri atunci când el încerca s-o facă să vorbească despre moartea neclară a soțului ei. Dacă acum venise acolo, așteptând ca ea să aducă un pahar cu apă pentru a stropi pasărea în agonie, era din pricina unei situații pe care el n-ar fi provocat-o în veci.

Până se întoarse văduva, preotul se așeză într-un somptuos balansoar de lemn cioplit, simțind ciudata umezeală a acelei case care nu-și redobândise liniștea de pe vremea când răsunase împușcătura, cu mai bine de patruzeci de ani în urmă, și José Arcadio Buendía, fratele colonelului, căzuse cu fața în jos, în zgomot de cataramе și pinteni, peste cizmele calde încă, pe care tocmai și le scosese.

Când doamna Rebeca intră ca vântul în salon, îl văzu pe părintele Antonio Isabel stând în balansoar, cu aerul acela descumpănit care o îngrozea.

Viața unui animal, spuse părintele, e tot atât de plăcută Domnului ca și aceea a unui om.

Spunând asta, nu-și aduse aminte de José Arcadio Buendía. Nici văduva nu-și aminti. Dar ea era obișnuită să nu dea crezare cuvintelor preotului, de atunci de când vorbise din amvon despre cele trei dăți în care îi apăruse diavolul. Fără să-i dea atenție, luă pasărea în mână, o cufundă în vas și apoi o scutură. Părintele observă că o făcea de mântuială, fără pic de milă și cu o totală lipsă de grijă pentru viața acelei făpturi.

– Nu vă plac păsările, zise cu blândețe, dar categoric.

Văduva își ridică pleoapele, cu o expresie nerăbdătoare și dușmănoasă.

Chiar dacă mi-ar fi plăcut vreodată, spuse, le-aș detesta acum când li s-a năzărit să moară prin case.

– Au murit multe, zise el implacabil. S-ar fi putut crede că în monotonia glasului său era multă viclenie.

Toate, răspunse văduva. Și adăugă, pe când scutura vietatea și o punea sub o tigvă: Și nu mi-ar fi păsat, dacă nu mi-ar fi rupt plasele de sârmă.

Lui i se păru că nu mai văzuse niciodată o inimă atât de împietrită. După o clipă, luându-l în mâna lui, preotul își dădu seama că trupul

minuscul și lipsit de apărare încetase să mai tresalte. Uită atunci de toate: de umezeala casei, de aviditate, de mirosul insuportabil de praf de pușcă al cadavrului lui José Arcadio Buendía și deslușì adevărul miraculos care-i dădea târcoale de la începutul săptămânii. Chiar acolo, pe când văduva îl privea cum pleacă din casă cu pasărea moartă în mână și cu o expresie amenințătoare, avu parte de minunata revelație că asupra satului cădea o ploaie de păsări moarte și că el, trimisul Domnului, cel predestinat, care cunoscuse fericirea pe când nu era atât de cald, uitase cu desăvârșire de Apocalips.

În ziua aceea se duse la gară, ca întotdeauna, dar nu-și dădu prea bine seama de ce făcea. Știa vag că se întâmplă ceva pe lume, dar se simțea năuc, prostit, nevrednic de momentul acela. Stând pe banca din gară, se străduia să-și aducă aminte dacă în Apocalips există ploaia de păsări moarte, însă uitase cu desăvârșire. Pe neașteptate, îi veni în minte că întârzierea acasă la doamna Rebeca îl făcuse să piardă trenul; se ridică și-și înălță capul peste geamurile sparte, pline de parf, și văzu la ceasul din birou că mai erau douăsprezece minute până la ora unu. Când se așeză la loc pe bancă simți că se sufocă. Își aminti în momentul acela că e sâmbătă. Își făcu vânt o clipă cu evantaiul

din frunze de palmier împletite, pierdut în tainicele sale nebuloase lăuntrice. Apoi îl exasperară nasturii sutanei, butonii ghetelor și pantalonașii de serj, lungi și strâmți, și avu impresia, alarmat, că niciodată în viața lui nu-i fusese atât de cald.

Fără să se miște de pe bancă, își descheie gulerul sutanei, își scoase din mânecă batista și-și șterse fața congestionată, zicându-și într-o străfulgerare de patetism că poate avea să asiste la un cutremur. Citise pe undeva despre asta. Totuși, cerul era senin; un cer transparent și albastru de pe care dispăruseră în chip misterios toate păsările. El observă culoarea și transparența, dar uită pentru o clipă de păsările moarte. Acum se gândea la altceva, la faptul că era cu putință să se dezlănțuie o furtună. Însă cerul era diafan și liniștit, de parcă ar fi fost cerul altui sat, îndepărtat și diferit, unde nu simțise niciodată căldura, de parcă ochii aceia care-l priveau n-ar fi fost ai lui, ci ai altcuiva. Se uită apoi spre nord, peste acoperișurile de frunze de palmieri și tablă ruginită, și văzu lentul, tăcutul, echilibratul stol de ulii deasupra gropii cu gunoi.

Din vreun motiv misterios, simți că în clipa aceea retrăia emoțiile pe care le încercase într-o duminică la seminar, cu puțin înainte de a fi hirotonisit. Rectorul îl autorizase să-i folosească

biblioteca particulară, și el rămânea ceasuri întregi (îndeosebi duminica) cufundat în lectura unor cărți îngălbenite, mirosind a lemn vechi și cu adnotări în latină, făcute cu scrisul mărunt și ascuțit al rectorului. Într-o duminică, după ce citise toată ziua, văzu că rectorul intră în încăpere și se grăbește, neliniștit, să ia de pe jos un bilet care căzuse evident din paginile cărții pe care o citea el. Observă tulburarea superiorului cu discretă nepăsare, dar reuși să citească biletul. Nu erau decât câteva cuvinte, scrise cu litere clare și drepte: „Madame Ivette est morte cette nuit".[1] După mai bine de o jumătate de veac, văzând un stol de ulii deasupra satului uitat, își aminti de expresia posomorâtă a rectorului așezat în dreptul lui, cu fața vineție în lumina asfințitului și cu respirația ușor alterată.

Impresionat de asocierea aceea, nu mai simți atunci căldura, ci dimpotrivă, o mușcătură de gheață la stinghie și în tălpi. I se făcu frică, fără să știe exact din ce cauză, pierdut într-un hățiș de idei confuze, între care îi era cu neputință să deosebească o senzație de greață și copita Satanei împotmolită în noroi, și o grămadă de păsări

[1] Madame Ivette a murit azi-noapte. (în franceză, în original) (n.tr.)

moarte căzând peste lume, în vreme ce el, Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar, rămânea nepăsător la evenimentul acela. Atunci se sculă, își ridică o mână descumpănită parcă pentru a schița un salut care se pierdu în neant și exclamă îngrozit: „Evreul Rătăcitor!".

În momentul acela fluieră trenul. Pentru prima oară în mulți ani el nu-l auzi. Îl văzu intrând în gară, învăluit într-un fum gros, și auzi grindina fărâmelor de cărbune pe plăcile de tablă ruginită. Dar asta se petrecu exact ca într-un vis îndepărtat și indescifrabil, din care nu se trezi de-a binelea până după-amiază, puțin după ora patru, când își termină predica pe care avea s-o țină duminică. Opt ore mai târziu, veniră după el să-l cheme să-i dea ultima împărtășanie unei femei care trăgea să moară.

Astfel că părintele n-a știut cine a venit cu trenul în ziua aceea. Ani de zile văzuse cum trec cele patru vagoane stricate și decolorate și nu-și amintea să fi coborât vreodată cineva pentru a rămâne, cel puțin nu în ultimii ani. Înainte era altfel, atunci putea sta toată după-amiaza uitându-se cum trece un tren încărcat cu banane; o sută patruzeci de vagoane pline cu fructe, perindându-se fără oprire, până când, pe înserat, se ivea și ultimul vagon, cu un om ținând atârnată o lampă verde. Atunci

zărea satul de partea cealaltă a căii ferate cu luminile aprinse și i se părea că, doar văzându-l cum trece, trenul îl dusese în alt sat. Poate că de aici venea obiceiul lui de a se duce în fiecare zi la gară, chiar și după ce fuseseră împușcați muncitorii și dispăruseră plantațiile de bananieri și, odată cu ele, trenurile cu o sută patruzeci de vagoane, și rămase doar acest tren galben și plin de praf, care nu aducea și nu lua pe nimeni.

Dar în sâmbăta aceea sosi cineva. Când părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar plecă de la gară, un băiat liniștit, care nu se deosebea prin nimic în afară de foame, îl văzu de la fereastra ultimului vagon chiar în clipa în care își aminti că nu mâncase de o zi întreagă. Își zise: „Dacă există un popă, trebuie să fie și un hotel". Se dădu jos din vagon, traversă strada încinsă de soarele metalic de august și pătrunse în penumbra răcoroasă a unei case din dreptul gării, de unde răsuna discul uzat al unui gramofon. Mirosul, ascuțit de foamea de două zile, îi arătă că acolo este hotelul. Și intră, fără să vadă tăblița: Hotel Macondo; o inscripție pe care el n-avea s-o citească în viața lui.

Patroana era însărcinată în cinci luni și ceva. Avea culoarea mustarului și semăna intru totul cu maică-sa, când maică-sa fusese însărcinată cu ea. El ceru „un prânz cât mai repede cu putință".

iar ea, fără să se grăbească, îi servi niște supă cu un os fără carne și o mâncare de banane verzi. În secunda aceea fluieră trenul. Învăluit în aburii calzi și îmbietori ai supei, el calculă distanța care îl despărțea de gară și imediat se simți copleșit de acea confuză senzație de panică pricinuită de pierderea unui tren.

Încercă s-o ia la fugă. Ajunse până la ușă, speriat, dar nici nu făcu bine un pas dincolo de prag că-și dădu seama că n-avea timp să prindă trenul. Când se întoarse la masă uitase de foame; văzu, lângă gramofon, o fată care-l privea țintă, cu o expresie îngrozitoare de câine care dă din coadă. Pentru prima oară în ziua aceea își scoase pălăria dăruită de maică-sa cu două săptămâni în urmă și și-o strânse între genunchi, în timp ce termina de mâncat. Când se ridică de la masă, nu părea preocupat de pierderea trenului și nici de perspectiva de a petrece un sfârșit de săptămână într-un sat al cărui nume nu se va osteni să-l afle. Se așeză într-un ungher al încăperii, cu oasele spatelui rezemate de scaunul tare și drept, și rămase acolo un lung răstimp, fără să asculte discurile, până când fata care le alegea spuse:

Pe coridor e mai răcoare.

El se simți prost. Îi era greu să intre în vorbă cu necunoscuți. Îl tulbura să-i privească pe oameni în

față și, când nu mai avea încotro, cuvintele îi ieșeau altfel decât le gândea.

– Da, răspunse. Și simți o ușoară înfiorare. Încercă să se legene, uitând că nu stătea într-un balansoar.

– Cei care vin aici își trag un scaun pe coridor, unde-i mai răcoare, zise fata.

Iar el, auzind-o, își dădu seama cu îngrijorare că ea avea chef de taifas. Se încumetă s-o privească, în clipa în care tocmai învârtea manivela gramofonului. Părea că stă acolo de luni de zile, poate de ani, și nu manifesta nici cel mai mic interes să se miște din loc. Învârtea manivela gramofonului, dar viața ei se concentrase asupra lui. Zâmbea.

– Mulțumesc, spuse el, încercând să se ridice, să imprime agilitate și naturalețe mișcărilor.

Fata nu-și luă ochii de la el. Zise:

– Și își lasă pălăria în cuier.

De data asta simți că-i iau foc urechile. Se înfioră gândindu-se la modul acela de a sugera ceva. Se simțea stingherit, încolțit și îl cuprinse iar panica, fiindcă pierduse trenul. Dar în secunda aceea patroana intră în încăpere.

– Ce face? întrebă.

– Își trage scaunul pe coridor, cum fac toți, spuse fata.

El crezu că deslușește un accent batjocoritor în cuvintele ei.

Nu vă deranjați, zise patroana. O să vă aduc eu un taburet.

Fata izbucni în râs, și el se simți descumpănit. Era cald. O căldură uscată și densă, iar el era nădușit. Patroana târî până pe coridor un taburet de lemn cu fundul de piele. Dădu s-o urmeze când fata vorbi din nou.

– Ce-i rău e că o să-l sperie păsările, zise.

El apucă să vadă privirea dură pe care patroana i-o aruncă fetei. O privire rapidă, dar pătrunzătoare.

Ce trebuie să faci tu e să-ți ții gura, o avertiză, și se întoarse zâmbitoare spre el.

Atunci se simți mai puțin singur și îl încercă dorința de a vorbi.

– Ce spune? întrebă.

Că la ora asta cad păsări moarte pe coridor, zise fata.

– Așa zice ea, răspunse patroana. Se aplecă să aranjeze un buchet de flori artificiale de pe măsuța din mijloc. Degetele ei aveau un tremur nervos.

Nu zic degeaba, rosti fata. Chiar tu ai luat cu fărașul două alaltăieri.

Patroana o privi exasperată. Avea o expresie vrednică de milă și o nevoie evidentă de a explica

totul, până când n-o să mai rămână nici cea mai mică urmă de îndoială.

– Ce se întâmplă, domnule, e că alaltăieri băieții au lăsat două păsări moarte pe coridor ca s-o necăjească și apoi au zis că din cer cad păsări moarte. Ea înghite tot ce i se spune.

El zâmbi. Explicația i se părea foarte amuzantă; își frecă mâinile și se uită iar la fată, care îl privea speriată. Gramofonul nu mai mergea. Patroana se retrase în camera de alături și, când el se îndreptă spre coridor, fata stărui în șoaptă:

– Eu le-am văzut căzând. Crede-mă. Toată lumea le-a văzut.

Și atunci lui i se păru că înțelege plăcerea ei de a pune gramofonul și exasperarea patroanei.

– Da, zise compătimitor. Și apoi, îndreptându-se spre coridor: Și eu le-am văzut.

Afară, la umbra migdalilor, nu mai era atât de cald. Rezemă taburetul de cadrul ușii, își lăsă capul pe spate și se gândi la maică-sa; maică-sa stând istovită în balansoar, alungând găinile cu o coadă lungă de mătură, dându-și seama că pentru prima oară el nu e acasă.

Cu o săptămână în urmă, s-ar fi putut gândi că viața lui e ca o funie netedă și dreaptă, întinsă din zorii zilei ploioase a ultimului război civil, când venise pe lume între cei patru pereți de lut

și bambus ai unei școli rurale, până în acea dimineață de iunie în care împlinise douăzeci și doi de ani, iar maică-sa se apropiase de hamacul lui pentru a-i dărui o pălărie cu un bilet: „Iubitului meu băiat, de ziua lui". Uneori, se scutura de rugina trândăvelii și i se făcea dor de școală, de tabla mare, de harta ținutului acoperit tot cu murdărie de muscă, de lungul șir de căni atârnate pe perete sub numele fiecărui copil. Acolo nu era cald. Era un sat verde și liniștit, cu niște găini cu picioare lungi cenușii, care treceau prin sala de clasă pentru a se duce să facă ouă sub dulapul cu oale. Maică-sa era pe atunci o femeie tristă și închisă în sine. Se așeza la asfințit în adierea vântului dinspre plantațiile de cafea și spunea: „Manaure e satul cel mai frumos din lume"; și apoi, cu fața întoarsă spre el, văzându-l cum se ridică în tăcere din hamac: „Când ai să fii mare, îți vei da seama de asta". Dar nu și-a dat seama de nimic. Nu și-a dat seama la cincisprezece ani, când era deja prea mare pentru vârsta lui, plesnind de sănătatea aceea insolentă și nepăsătoare pe care o dă trândăvia. Până la vârsta de douăzeci de ani, viața lui n-a fost în esență altceva decât niște schimbări de poziție în hamac. Dar pe vremea aceea maică-sa, obligată de reumatism, a părăsit școala de care se ocupase timp de optsprezece ani și s-au dus să locuiască într-o casă

cu două camere și o curte enormă, unde au crescut găini cu picioare cenușii, ca acelea care treceau prin sala de clasă.

Creștera găinilor a fost primul lui contact cu realitatea. Și fusese și singurul până în luna iulie, când maică-sa s-a gândit la pensionare și a socotit că băiatul ei avea suficientă minte ca să se ocupe de formalități. El a participat în chip eficace la pregătirea actelor și a avut chiar tactul necesar pentru a-l convinge pe paroh să schimbe cu șase ani certificatul de botez al mamei, care nu avea încă vârsta de pensionare. Joi primise ultimele instrucțiuni, însoțite scrupulos de amănunte datorate experienței ei pedagogice, și plecase la oraș cu doisprezece pesos, un schimb de rufe curate, dosarul cu acte și o idee cu totul rudimentară despre ce înseamnă „pensionare", cuvânt pe care el îl interpreta ca fiind o anumită sumă de bani pe care trebuia să i-o înmâneze guvernul ca să înjghebe o crescătorie de porci.

Ațipi pe coridorul hotelului, toropit de zăpușeală, și nu-i trecu prin minte să se gândească la gravitatea situației lui. Își zicea că totul avea să se rezolve a doua zi, când trenul se va întoarce, așa că singura lui preocupare era să aștepte duminica pentru a-și relua călătoria și a nu-și mai aminti în veci de satul ăsta, unde era o căldură de neîndurat.

Puțin înainte de ora patru, căzu într-un somn incomod și nădușit, părându-i rău, în timp ce dormea, că nu-și adusese hamacul. Atunci își dădu seama că uitase în tren legătura cu rufe și dosarul cu actele de pensionare. Se trezi brusc, tresărind, cu gândul la maică-sa, cuprins de panică.

Luminile se aprinseseră în sat când el își trase scaunul până în sală. Nu cunoștea iluminatul electric, așa că se simți adânc impresionat văzând becurile sărăcăcioase și pătate din hotel. Își aminti apoi că maică-sa îi vorbise despre asta și trase mai departe scaunul până în salon, încercând să se ferească de muscoii care se izbeau ca niște proiectile de oglinzi. Mâncă fără poftă, năucit de evidența situației în care se afla, de căldura necruțătoare, de amărăciunea singurătății care-l copleșea pentru prima oară în viață. După ora nouă, fu însoțit în fundul casei, într-o cameră cu pereții de lemn acoperiți cu ziare și reviste. La miezul nopții, era cufundat într-un somn mocirlos și febril, în timp ce, la cinci străzi distanță, părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar, întins cu fața în sus în patul lui de scânduri, se gândea că experiențele din noaptea aceea adevereau predica pe care o avea pregătită pentru șapte dimineața. Părintele se odihnea îmbrăcat cu pantalonașii de serj, lungi și strâmți, împresurat de

bâzâitul dens al țânțarilor. Cu puțin înainte de ora douăsprezece, traversase satul dintr-un capăt în altul, ca să-i dea ultima împărtășanie unei femei, și se întorsese exaltat și nervos, așa că puse vasele sfinte lângă pat și se întinse să-și repete predica. Stătu așa câteva ceasuri, culcat cu fața în sus, până când auzi strigătul îndepărtat al unei prigorii în zori. Atunci încercă să se scoale, se ridică anevoie în capul oaselor, călcă pe clopoțel, apoi căzu pe burtă pe pardoseala zgrunțuroasă și tare a camerei.

Abia își veni în fire când îl străbătu un junghi într-o parte. În clipa aceea își dădu seama de toată greutatea care-l apăsa: pe lângă greutatea trupului, cea a păcatelor și cea a vârstei. Simți pe obraz tăria pietrelor de pe jos care de atâtea ori, pe când își pregătea predicile, îi folosiseră spre a-și face o idee exactă despre drumul care duce în iad. „Cristoase!", îngăimă speriat, zicându-și: „Precis că n-o să mă mai pot ridica în picioare".

Nu știu cât timp rămase neclintit acolo jos, fără să se gândească la nimic, fără să-și amintească măcar să se roage cu patimă pentru o moarte ușoară. Ca și cum, în realitate, ar fi fost mort pentru o clipă. Însă, când își recăpătă cunoștința, nu mai simți nici durere și nici frică. Văzu dunga lividă de sub ușă; auzi, îndepărtat și trist, strigătul cocoșilor

și-și dădu seama că e viu și că își amintea la perfecție cuvintele predicii.

Când trase zăvorul de la ușă, se lumina de ziuă. Durerea încetase și avea chiar senzația că izbitura îl ușurase de povara bătrâneții. Toată bunătatea, toate rătăcirile și suferințele satului îi pătrunseră în suflet când respiră aerul acela care era o umezeală albastră plină de cânt de cocoși. Apoi se uită în jur, parcă pentru a se împăca iar cu singurătatea, și văzu în penumbra blândă a zorilor, una, două, trei păsări moarte pe coridor.

Preț de nouă minute, se uită la cele trei leșuri, gândindu-se că, așa cum spunea și în predica din acea zi, acea moarte colectivă a păsărilor impunea o ispășire. Pe urmă, se duse în celălalt capăt al coridorului, luă păsările moarte, se întoarse la butoi, dădu la o parte capacul și aruncă păsările una câte una în apa verde și stătută, fără să știe prea bine de ce face asta. „Trei și cu trei fac jumate de duzină într-o săptămână", își zise, și o miraculoasă străfulgerare de luciditate îl făcu să înțeleagă că avea de îndurat ziua cea mare a vieții lui.

La șapte, începuse căldura. La hotel, singurul client aștepta micul dejun. Fata cu gramofonul nu se trezise încă. Patroana se apropie de el și în clipa aceea parcă în pântecele ei umflat ar fi răsunat cele șapte bătăi de pendulă.

– Asta pentru că ai scăpat trenul, zise pe un ton de compătimire tardivă. Îi adusese mâncarea: cafea cu lapte, un ou la capac și felii de banană verde.

El încercă să mănânce, dar nu-i era foame. Se simțea alarmat că începuse deja căldura. Era leoarcă de sudoare. Se sufoca. Dormise prost, îmbrăcat, și acum avea puțină febră. Era din nou cuprins de panică și-și aduse aminte de maică-sa chiar în momentul în care patroana veni să strângă farfuriile, strălucitoare în rochia ei nouă, cu flori mari verzi. Rochia patroanei îi aminti că era duminică.

– E slujbă la biserică? o întrebă.

– Da, este, răspunse femeia. Dar ca și cum n-ar fi, pentru că nu vine mai nimeni. Pentru că n-au vrut să trimită un preot nou.

– Și ce se întâmplă cu cel de acum?

– Păi, are aproape o sută de ani și mai e și cam țicnit, spuse femeia și rămase nemișcată, dusă pe gânduri, cu toate farfuriile într-o mână. Apoi zise: Deunăzi a jurat din amvon că-l văzuse pe diavol și de atunci mai nimeni n-a mai venit la slujbă.

Așa că se duse la biserică, și din pricina disperării, și din curiozitatea de a cunoaște un om de o sută de ani. Observă că era un sat mort, cu străzi nesfârșite și pline de praf, cu case întunecoase de lemn, cu acoperiș de tablă, care păreau

nelocuite. Așa era satul în ziua de duminică: străzi fără iarbă, case cu plase de sârmă și un cer adânc, minunat, deasupra arșiței înăbușitoare. Se gândi că nu exista acolo niciun semn care să-i îngăduie să deosebească duminica de oricare altă zi și, în vreme ce mergea pe strada pustie, își aminti iar de maică-sa: „Toate străzile din toate satele duc neapărat la biserică sau la cimitir". În clipa aceea ajunse într-o piațetă pietruită, cu o biserică albă cu o turlă și un cocoș de lemn în vârf, și un ceas oprit la patru și zece.

Traversă piața fără grabă, urcă cele trei trepte din pridvor, simți imediat mirosul sudorii omenești amestecat cu cel de tămâie și pătrunse în calda penumbră a bisericii aproape pustii.

Părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar tocmai se urcase în amvon. Când era gata să-și înceapă predica, văzu un băiat care intra cu pălăria pe cap. Îl văzu cum cercetează cu ochii lui mari, senini și diafani biserica aproape goală. Îl văzu așezându-se în ultima bancă, cu capul aplecat într-o parte și mâinile pe genunchi. Își dădu seama că era străin de partea locului. Locuia în sat de peste douăzeci de ani și ar fi putut recunoaște pe oricare dintre localnici după miros. De aceea știa că băiatul care tocmai intrase era un străin. Dintr-o privire scurtă, dar pătrunzătoare,

observă că era o ființă taciturnă și puțin tristă, și că avea hainele murdare și mototolite. „Ca și cum ar fi dormit îmbrăcat multă vreme", își zise, cu un simțământ în care se amestecau sila și compătimirea. Dar pe urmă, văzându-l așezat pe bancă, simți cum i se revarsă din suflet un val de recunoștință și se apucă să țină pentru el marea predică a vieții lui. În vremea asta, își zicea: „Cristoase, fă să-și amintească de pălărie, ca să nu fiu nevoit să-l dau afară din biserică". Și își începu predica.

Mai întâi vorbi fără să-și dea seama de propriile cuvinte. Nici măcar nu se asculta. Abia dacă auzea melodia nedeslușită și slobodă care curgea dintr-un izvor adormit în sufletul lui de la începutul lumii. Avea certitudinea nelămurită că vorbele îi ieșeau clare, potrivite, exacte, în ordinea și în scopul prevăzute. Simțea cum un abur fierbinte îi apăsa măruntaiele. Dar mai știa și că spiritul îi era purificat de orice vanitate și că senzația de plăcere care-i desfăta simțurile nu era îngâmfare, nici revoltă, nici trufie, ci bucuria neprihănită a credinței lui întru Domnul.

În dormitorul ei, doamna Rebeca se simțea istovită, știind că în curând căldura avea să devină de neîndurat. Dacă n-ar fi fost legată de sat printr-o teamă obscură de tot ce e nou, și-ar fi strâns vechiturile într-un cufăr cu naftalină și ar fi plecat să

cutreiere lumea, cum făcuse străbunicul ei, după cum i se povestise. Dar în străfundul sufletului știa că îi este hărăzit să moară în sat, undeva între coridoarele acelea nesfârșite și cele nouă dormitoare ale căror plase de sârmă, își spunea, avea să le înlocuiască, atunci când căldura va trece, cu geamuri vălurite. Așadar, va rămâne acolo, hotărî (și asta era o hotărâre pe care o lua mereu când își făcea ordine în dulapul de haine) și mai hotărî să-i scrie „ilustrului meu văr" ca să trimită un preot tânăr, pentru a se putea duce iar la biserică, cu pălăria ei cu flori mărunte de catifea și pentru a auzi din nou slujba în bună ordine și predici chibzuite și pilduitoare. „Mâine e luni", își zise, începând să se gândească odată pentru totdeauna la formula de adresare din scrisoarea către episcop (formulă pe care colonelul Buendía ar fi calificat-o drept frivolă și nerespectuoasă), când Argénida deschise brusc ușa cu plasă de sârmă și exclamă:

– Doamnă, se zice că părintele a înnebunit în amvon!

Văduva întoarse spre ușă un chip tomnatic și acru, cu desăvârșire al ei.

De cel puțin cinci ani e nebun, spuse. Și continuă să se ocupe atentă de aranjarea hainelor, adăugând: Probabil că l-a văzut iar pe diavol.

Acum n-a fost diavolul, spuse Argénida.

– Și atunci, cine? întrebă doamna Rebeca, țeapănă, indiferentă.

– Acum zice că l-a văzut pe Evreul Rătăcitor.

Văduva simți că i se face pielea de găină. Îi treceră prin cap puzderie de idei încurcate, printre care nu putea deosebi plasele de sârmă rupte, căldura, păsările moarte și duhoarea, când auzi cuvintele astea pe care nu și le mai aducea aminte din serile copilăriei ei îndepărtate: „Evreul Rătăcitor". Și atunci începu să se îndrepte lividă, înghețată spre Argénida, care se uita la ea cu gura căscată.

E adevărat, spuse cu o voce care-i venea din rărunchi. Acum îmi explic de ce mor păsările.

Împinsă de groază, își puse o mantilă neagră brodată și străbătu ca o adiere lungul coridor și salonul înțesat de obiecte decorative, și antreul, și cele două străzi care o despărțeau de biserică, unde părintele Antonio Isabel del Santísimo Sacramento del Altar, transfigurat, spunea: „...Vă jur că l-am văzut! Vă jur că mi-a ieșit în cale în zori, când mă întorceam acasă după ce-i dădusem sfânta împărtășanie nevestei lui Jonás, dulgherul! Vă jur că avea chipul întunecat de blestemul Domnului și lăsa în trecere o dâră de cenușă arzătoare!"

Discursul rămase trunchiat, plutind în aer. Își dădu seama că nu-și putea stăpâni tremurul mâinilor, că tot trupul i se scutura și că pe șira spinării

îi aluneca încet un firicel de sudoare înghețată. Îi era rău, simțea că tremură și că îi este sete și mai simțea o răscoală în mațe și o rumoare care răsună ca o notă profundă de orgă în măruntaie. Atunci își dădu seama de adevăr.

Văzu că era lume în biserică și că prin mijloc venea doamna Rebeca, patetică, spectaculoasă, cu brațele în lături și chipul amar și rece îndreptat în sus. Înțelese vag ce se petrece și avu chiar luciditatea suficientă pentru a pricepe că ar fi fost o vanitate din partea lui să creadă că patrona un miracol. Își sprijini cu umilință mâinile tremurătoare pe balustrada de lemn și-și reluă predica.

Atunci s-a îndreptat spre mine, zise. Și de data asta își ascultă propria voce convingătoare, pasionată. S-a îndreptat spre mine și avea ochii de smarald și o claie de păr aspru și duhnea ca un țap. Iar eu am ridicat mâna ca să-l dojenesc în numele Domnului și i-am spus: „Oprește-te! Duminica n-a fost niciodată o zi bună de sacrificat un miel".

Când sfârși discursul, începuse căldura. Căldura nemiloasă, densă și arzătoare a acelui august de neuitat. Dar părintele Antonio Isabel nu-și mai dădea seama de căldură. Știa că acolo, în spatele lui, era satul îngenunchiat din nou, impresionat de predică, dar nici măcar nu se bucura de asta. Nici măcar nu se bucura de perspectiva imediată că

vinul îi va alina gâtlejul distrus. Se simțea stingher și deplasat. Se simțea ametit și nu se putea concentra în momentul suprem al sacrificiului. De la o vreme, i se tot întâmpla, dar acum a fost altceva, fiindcă gândirea lui era stăpânită de o neliniște limpede. Atunci, pentru prima oară în viața lui, cunoscu trufia. Și, așa cum își imaginase și cum o definise în predicile lui, simți că trufia era o necesitate întocmai ca setea. Închise energic tabernacolul și spuse:

– Pitagora!

Acolitul, un copil cu capul ras și lucios, finul părintelui Antonio Isabel, căruia el îi pusese numele, veni lângă altar.

– Strânge pomana! porunci preotul.

Copilul clipi, se întoarse cu spatele, apoi zise cu o voce abia auzită:

– Nu știu unde e tăvița.

Era adevărat. De luni de zile nu se mai strângea pomana.

– Atunci, caută o pungă mare în sacristie și strânge cât poți de mult, spuse părintele.

– Și ce să spun? întrebă băiatul.

Preotul contemplă gânditor țeasta rasă și albastră, încheieturile proeminente. Acum îi veni lui rândul să clipească:

– Spune că e pentru izgonirea Evreului Rătăcitor, răspunse și simți că, zicând asta, o mare greutate

îi apăsa inima. O clipă nu mai auzi decât sfârâitul lumânărilor în biserica tăcută și propria respirație agitată și anevoioasă. Apoi, punându-și mâna pe umărul acolitului care îl privea cu ochii rotunzi, speriați, spuse:

– Apoi iei banii și-i duci băiatului care era singur la început și-i spui că sunt de la părinte, ca să-și cumpere o pălărie nouă.

Trandafiri artificiali (1962)

Mișcându-se pe dibuite în penumbra zorilor, Mina își puse rochia fără mâneci, pe care, cu o seară în urmă, o atârnase lângă pat, și scotoci în cufăr căutând mânecile detașabile. Le căută apoi în cuiele de pe pereți și din spatele ușilor, încercând să nu facă zgomot pentru a nu-și trezi bunica oarbă care dormea în aceeași cameră. Dar, când se obișnui cu întunericul, își dădu seama că bunica se sculase și se duse la bucătărie s-o întrebe de mâneci.

– Sunt în baie, spuse oarba. Le-am spălat aseară.

Erau acolo, atârnate pe o sârmă, prinse cu două cârlige de lemn. Erau încă umede. Mina se întoarse în bucătărie și le întinse pe pietrele cuptorului. În fața ei, oarba amesteca în cafea, cu pupilele moarte

ațintite la brâul de cărămizi de pe coridor, unde se înșirau glastre cu ierburi tămăduitoare.

Să nu-mi mai iei lucrurile, spuse Mina. Zilele astea nu se poate ști dacă e soare.

Oarba își îndreptă capul spre voce.

Uitasem că e prima vineri, zise.

După ce verifică, respirând adânc, că era gata cafeaua, dădu la o parte ulcica de pe cuptor.

Pune o hârtie dedesubt, fiindcă pietrele astea sunt murdare, zise.

Mina își frecă arătătorul pe pietrele cuptorului. Erau murdare, dar de o crustă de funingine întărită, care n-avea să murdărească mânecile, dacă nu se frecau de pietre.

– Dacă se murdăresc, tu răspunzi! o amenință.

Oarba își turnase cafea într-o ceașcă.

– Ești mânioasă, spuse, târând un scaun până pe coridor. E o pângărire să te împărtășești când ești mânios. Se așeză să bea cafea în dreptul trandafirilor din curte.

Când răsună al treilea dangăt pentru slujbă, Mina luă mânecile de pe cuptor, dar erau încă umede. Totuși, și le puse. Părintele Ángel nu o va împărtăși cu o rochie cu umerii descoperiți. Nu se spălă pe față. Își înlătură cu un prosop resturile de fard. Luă din cameră cartea de rugăciuni și mantila și ieși în stradă. După un sfert de ceas, era înapoi.

– Ai să ajungi după liturghie, spuse oarba, așezată în dreptul trandafirilor din curte.

Mina se duse drept la closet.

– Nu mă pot duce la biserică, zise. Mânecile sunt ude și rochia toată mototolită. Se simți urmărită de o privire clarvăzătoare.

– E prima vineri, și tu nu te duci la slujbă, spuse oarba.

Întorcându-se de la closet, Mina își turnă o ceașcă de cafea și se așeză pe treapta văruită, lângă oarbă. Dar nu-și putu bea cafeaua.

– Tu ești de vină, șopti, cu o ranchiună surdă, simțind că o sufocă plânsul.

– Plângi! exclamă oarba.

Puse vasul cu apă lângă glastrele cu busuioc de pădure și ieși în curte, repetând:

– Plângi!

Mina puse ceașca pe jos înainte de a se ridica.

– Plâng de furie, recunoscu. Și adăugă, așezându-se lângă bunica: Trebuie să te spovedești, pentru că m-ai făcut să pierd slujba din prima vineri.

Oarba rămase nemișcată, așteptând ca Mina să închidă ușa la dormitor. Apoi se îndreptă spre capătul coridorului. Se aplecă, pipăind, până găsi pe jos ceașca neatinsă. Pe când vărsa cafeaua în ulcica de lut, spuse:

Domnul știe că am cugetul împăcat.

Mama Minei ieși din dormitor.

Cu cine vorbești? întrebă.

Cu nimeni, răspunse oarba. Ți-am spus doar că îmi pierd mințile.

Închisă în camera ei, Mina își descheie pieptarul și scoase trei cheițe pe care le avea prinse cu un ac de siguranță. Cu una dintre cheițe descuie sertarul de jos al dulapului și scoase un cufăr de lemn în miniatură. Îl deschise cu cealaltă cheiță. Înăuntru era un teanc de scrisori pe hârtie colorată, legat cu un elastic. Și le băgă în sân, puse cufărașul la loc și încuie iar sertarul cu cheița. Apoi se duse la closet și aruncă scrisorile în fundul vasului.

– Credeam că ești la slujbă, îi spuse maică-sa.

– Nu s-a putut duce, interveni oarba. Am uitat că e prima vineri și i-am spălat mânecile aseară.

– Sunt încă umede, murmură Mina.

– A fost nevoită să lucreze mult zilele astea, spuse oarba.

– Trebuie să termin pentru Paști o sută cincizeci de duzini de trandafiri, zise Mina.

Soarele începu să ardă devreme. Înainte de ora șapte, Mina își instală în camera mare atelierul de trandafiri artificiali: un coș plin cu petale și sârme, o cutie cu hârtie elastică, două perechi de foarfeci, o bobină de ață și o sticluță cu clei. După un

moment, sosi Trinidad, ținând cutia ei de carton sub braț, să o întrebe de ce nu venise la slujbă.

– N-aveam mâneci, răspunse Mina.

Oricine ar fi putut să ți le împrumute, spuse Trinidad.

Își trase un scaun ca să se așeze lângă coșul cu petale.

– Se făcuse târziu, se scuză Mina.

Termină un trandafir. Apoi aduse coșul mai aproape, pentru a încreți petalele cu foarfeca. Trinidad puse cutia de carton pe jos și se apucă și ea de treabă.

– Ți-ai cumpărat pantofi? o întrebă.

– În cutie sunt șoareci morți, zise Trinidad.

Fiindcă Trinidad era expertă în încrețitul petalelor, Mina începu să facă tulpini de sârmă, îmbrăcându-le în hârtie verde. Lucrară în tăcere, fără să ia seama că soarele înainta în camera mare, împodobită cu tablouri idilice și fotografii de familie. Când termină tulpinile, Mina întoarse spre Trinidad un chip care părea oarecum ireal. Trinidad încrețea petale cu o iscusință admirabilă, abia mișcându-și degetele, ținându-și picioarele foarte strânse. Mina se uită la pantofii ei bărbătești. Trinidad își feri privirea, fără să-și ridice capul, abia trăgându-și picioarele înapoi și se opri din lucru.

Ce s-a întâmplat? întrebă.

Mina se aplecă spre ea.

– A plecat, spuse.

Trinidad își scăpă foarfecele în poală.

– Nu.

– A plecat, repetă Mina.

Trinidad o privi fără să clipească. O cută verticală îi împărți sprâncenele îmbinate.

– Și acum? întrebă.

Mina răspunse fără să-i tremure vocea.

– Acum, nimic.

Trinidad dădu să plece înainte de ora zece.

Scăpată de povara secretului ei, Mina o reținu un moment, ca să arunce șoarecii morți în closet. Oarba tundea tufa de trandafiri.

– Pun rămășag că nu știi ce am în cutia asta, îi spuse Mina trecând pe lângă ea.

Făcu să răsune cutia cu șoareci.

Oarba își încordă auzul.

– Mai clatin-o o dată, zise.

Mina o mișcă din nou, însă oarba nu putu recunoaște ce era înăuntru, nici după ce ascultă și a treia oară, cu arătătorul pe lobul urechii.

– Sunt șoarecii care s-au prins azi-noapte în cursele din biserică, spuse Mina.

La întoarcere, trecu pe lângă oarbă fără să scoată o vorbă. Dar oarba se luă după ea. Când

ajunse în camera mare, Mina stătea singură lângă fereastra închisă, terminând trandafirii artificiali.

Mina, zise oarba. Dacă vrei să fii fericită, nu face mărturisiri străinilor.

Mina o privi fără să spună nimic. Oarba se așeză pe scaunul din fața ei și încercă să lucreze și ea. Dar Mina nu o lăsă.

- Ești nervoasă, observă oarba.

- Din vina ta, zise Mina.

- De ce n-ai fost la biserică? întrebă oarba.

- Tu știi mai bine ca nimeni altcineva.

- Dacă ar fi fost din cauza mânecilor, nu te-ai fi deranjat să mai ieși din casă, spuse oarba. Pe drum te aștepta cineva care te-a supărat.

Mina își trecu mâinile prin fața ochilor bunicii, ștergând parcă un geam invizibil.

- Ești ghicitoare, zise.

- Te-ai dus de două ori la closet în dimineața asta, remarcă oarba. Niciodată nu te duci mai mult de o dată.

Mina făcea mai departe trandafiri.

- Ai fi în stare să-mi arăți ce păstrezi în sertarul de la dulap? întrebă oarba.

Fără grabă, Mina înfipse trandafirul în rama de la fereastră, scoase cele trei cheițe din pieptar și le puse în mâna oarbei. Ea însăși îi strânse degetele peste ele.

- Du-te să vezi cu ochii tăi, răspunse.

Oarba cercetă cheițele cu buricele degetelor.

– Ochii mei nu pot vedea în fundul closetului.

Mina își înălță capul și atunci încercă o senzație diferită: simți că oarba știa că o privea.

– Bagă-te în fundul closetului dacă te interesează atâta lucrurile mele.

Oarba nu luă în seamă întreruperea.

Mereu scrii în pat până în zori, spuse.

– Chiar tu stingi lumina, zise Mina.

– Și imediat tu aprinzi lanterna, afirmă oarba. Aș putea să-ți spun, după respirația ta, ce anume scrii.

Mina se strădui să nu se înfurie.

– Mă rog, spuse, fără să-și ridice capul. Și presupunând că-i așa: ce-i cu asta?

– Nimic, răspunse oarba. Numai că te-a făcut să pierzi împărtășania din prima vineri.

Mina luă cu amândouă mâinile bobina de ață, foarfecele și un pumn de tulpini și de trandafiri neterminați. Puse totul în coș și își înfruntă bunica.

– Vrei atunci să-ți spun ce m-am dus să fac la closet? întrebă. Amândouă rămaseră în așteptare, până când Mina își răspunse la întrebare: M-am dus să-mi fac nevoile.

Orba aruncă în coș cele trei cheițe.

– Ar fi o scuză bună, mormăi, îndreptându-se spre bucătărie. M-ai fi convins dacă n-ar fi pentru prima oară în viața ta când te aud spunând o vulgaritate.

Mama Minei venea pe coridor din capătul celălalt, cu brațele pline de trandafiri cu spini.

– Ce se întâmplă? întrebă.

– Se întâmplă că eu sunt nebună, zise oarba. Dar, după cât se pare, n-aveți de gând să mă duceți la balamuc până nu încep să arunc cu pietre.

Funeraliile Mamei Mari (1962)

Aceasta este, oameni neîncrezători din lumea întreagă, povestea adevărată a Mamei Mari, suverana absolută a regatului Macondo, care a trăit ca stăpână vreme de nouăzeci și doi de ani și a murit ca o sfântă într-o marți din septembrie trecut, iar la funeraliile ei a venit Suveranul Pontif.

Acum că națiunea zguduită în străfundurile ființei sale și-a recăpătat echilibrul; acum că lăutarii din San Jacinto, contrabandiștii din Guajira, orezarii din Sinú, prostituatele din Guacamayal, vrăjitorii din Sierpe și cultivatorii de banane din Aracataca și-au pus hamacele ca să se refacă după veghea istovitoare; acum că și-au regăsit liniștea și și-au reluat funcțiile de stat președintele Republicii și miniștrii lui și toți cei care au reprezentat puterea

publică și forțele supranaturale în cea mai strălucită ocazie funerară pe care o înregistrează analele istorice; acum că Suveranul Pontif s-a înălțat la Ceruri cu toată râvna și că e imposibil să treci prin Macondo din pricina sticlelor goale, a mucurilor de țigări, a oaselor roase, a cutiilor de conserve și a hârtiilor și excrementelor lăsate de mulțimea care a venit la înmormântare, acum e momentul să proptim un taburet în ușa dinspre stradă și să ne apucăm să povestim de la început amănuntele acestei comoții naționale, înainte ca istoricii să aibă timp să ajungă.

Acum paisprezece săptămâni, după nesfârșite nopți cu cataplasme, comprese cu muștar și ventuze, răpusă de agonia delirantă, Mama Mare dădu poruncă să fie așezată în vechiul ei balansoar de liane pentru a-și exprima ultima voință. Era singura cerință de care mai avea nevoie pentru a muri. În dimineața aceea, prin mijlocirea părintelui Antonio Isabel, își puse ordine în treburile sufletului și nu-i mai rămânea decât să facă la fel cu cele ale averii ei, cu cei nouă nepoți, moștenitorii ei universali, care vegheau în jurul patului. Parohul, care vorbea singur și era pe punctul de a împlini o sută de ani, rămase în cameră. Fusese nevoie de zece oameni ca să-l urce în dormitorul Mamei Mari și se luase hotărârea să fie lăsat acolo, ca să

nu mai trebuiască să-l coboare și apoi să-l urce iar în clipa de pe urmă.

Nicanor, nepotul cel mare, gigantic și posomorât, îmbrăcat în kaki, cu cizme cu pinteni și un revolver calibrul 38, cu țeava lungă, fixat sub cămașă, se duse să-l caute pe notar. Uriașul conac cu două etaje, mirosind a melasă și a busuioc de pădure, cu încăperile lui întunecate înțesate de cufere și vechituri de la patru generații ajunse acum praf și pulbere, era paralizat de o săptămână în așteptarea acelui moment. Pe lungul coridor din mijloc, cu cârlige în pereți, unde odinioară se atârnau porci jupuiți și cerbi ca să li se scurgă sângele, în duminicile toropitoare de august, peonii dormeau îngrămădiți pe sacii de sare și unelte agricole, în așteptarea poruncii de a pune șaua pe cai pentru a răspândi vestea cea rea pe tot cuprinsul moșiei nemărginite. Restul familiei se afla în salon. Femeile livide, vlăguite din pricina moștenirii și a priveghiului, purtau un doliu riguros care era suma a nenumărate doliuri suprapuse. Rigiditatea matriarhală a Mamei Mari îi împrejmuise averea și numele cu un gard solemn de sârmă, înăuntrul căruia unchii se căsătoreau cu fetele nepoatelor, și verii cu mătușile, și frații cu ale lor cumnate, până alcătuiau un hățiș întortocheat de înrudiri de sânge care transformară procreația într-un cerc vicios. Numai Magdalena,

cea mai mică dintre nepoate, izbuti să scape din încercuire; terorizată de halucinații, se lăsă exorcizată de părintele Antonio Isabel, se rase în cap și renunță la bucuriile și vanitățile lumii, făcându-și noviciatul la Prefectura Apostolică. Pe lângă familia oficială și exercitându-și dreptul primei nopți, bărbații umpluseră ferme, coclauri și cătune cu o întreagă descendență bastardă, care mișuna printre servitorime, fără nume de familie, în calitate de fini, favoriți și protejați ai Mamei Mari.

Iminența morții agită extenuanta expectativă. Vocea muribundei, obișnuită cu omagierea și supunerea, nu fu mai sonoră decât cel mai grav sunet de orgă în încăperea închisă, dar răsună în cele mai îndepărtate colțuri ale moșiei. Nimeni nu era nepăsător față de moartea ei. În secolul acesta, Mama Mare fusese centrul de gravitate al regatului Macondo, așa cum frații ei, părinții ei și părinții părinților ei fuseseră în trecut o hegemonie de două veacuri. Satul se întemeiase în jurul numelui ei. Nimeni nu-i cunoștea obârșia, nici limitele și nici valoarea reală a patrimoniului, dar toată lumea se obișnuise să creadă că Mama Mare e stăpâna apelor curgătoare și stătătoare, a apelor de la ploile căzute și de la cele care vor cădea, a drumurilor vicinale, a stâlpilor de telegraf, a anilor bisecți și a căldurii, și că, pe deasupra, avea un drept

moștenit asupra vieților și fermelor. Când se așeza să respire răcoarea serii în balconul casei, cu toată greutatea măruntaielor și a autorității ei revărsate în vechiul balansoar de liane, părea într-adevăr infinit de bogată și puternică, matroana cea mai bogată și mai puternică din lume.

Nimănui nu-i trecuse prin minte că Mama Mare ar fi muritoare, în afară de membrii tribului ei și de ea însăși, îmboldită de premonițiile senile ale părintelui Antonio Isabel. Dar ea avea încredere că o să trăiască mai mult de o sută de ani, ca bunica ei din partea mamei, care în războiul din 1875 a înfruntat o patrulă a colonelului Aureliano Buendía, baricadându-se în bucătăria ei de la moșie. Numai în luna aprilie a acestui an a înțeles Mama Mare că Domnul nu-i acorda privilegiul de a lichida personal, în dreaptă încăierare, o hoardă de masoni federaliști.

În prima săptămână de dureri, medicul familiei a ținut-o cu cataplasme cu muștar și în șosete de lână. Era un medic ereditar, laureat la Montpellier, adversar din convingere filozofică al progreselor științei lui, căruia Mama Mare îi crease avantajul de a interzice altor medici să se stabilească în Macondo. Într-o vreme, cutreiera călare prin sat, vizitând pe înserat bolnavi lugubri, iar natura îi dărui privilegiul de a fi tatăl a nenumărați copii

ai altora. Însă artrita îl anchiloză într-un hamac și până la urmă ajunse să-și vadă pacienții fără să-i viziteze, cu ajutorul presupunerilor, zvonurilor și mesajelor. La cerința Mamei Mari, traversă piața în pijama, sprijinindu-se în două bastoane, și se instală în dormitorul bolnavei. Numai când pricepu că Mama Mare agoniza, porunci să fie adusă o ladă cu flacoane de porțelan, cu etichete în latină și, timp de trei săptămâni, o unse pe muribundă pe dinăuntru și pe dinafară cu tot soiul de cataplasme convenționale, siropuri minunate și supozitoare magistrale. Apoi îi puse broaște afumate pe locul dureros și lipitori la rărunchi, până în zorii acestei zile când fu nevoit să se confrunte cu alternativa de a-l pune pe bărbier să-i ia sânge sau pe părintele Antonio Isabel s-o exorcizeze.

Nicanor trimise după preot. Zece dintre oamenii lui cei mai de nădejde îl duseră de la casa parohială până în dormitorul Mamei Mari, stând în balansoarul lui scârțâitor de răchită, sub baldachinul mucegăit pentru marile ocazii. Clopoțelul care vestea aducerea împărtășaniei în zorile călduțe de septembrie însemna prima înștiințare pentru locuitorii din Macondo. Când răsări soarele, piațeta din fața casei Mamei Mari părea un bâlci de țară.

Era ca o amintire din altă epocă. Până la vârsta de șaptezeci de ani, Mama Mare își sărbătorise

ziua de naștere dând cele mai lungi și tumultuoase petreceri de care lumea își amintea. Damigene cu rachiu erau puse la dispoziția satului, în piața publică erau sacrificate vite și un taraf de lăutari suiți pe o masă cântau fără încetare vreme de trei zile. Sub migdalii prăfuiți, unde în prima săptămână a secolului își instalară tabăra legiunile colonelului Aureliano Buendía, se vindeau turte de porumb, gogoși, tobă, jumări, plăcinte, cârnați, prăjituri cu yucca, brânzoaice, pateuri, salam, uscățele cu nucă de cocos, suc de trestie, printre tot felul de flecuștețe, podoabe, olărie și lupte de cocoși și lozuri de loterie. În toiul vacarmului stârnit de mulțimea în fierbere, se vindeau imagini și scapulare cu chipul Mamei Mari.

Festivitățile începeau cu două zile înainte și se terminau în ziua de naștere, cu un asurzitor foc de artificii și un bal în familie, în casa Mamei Mari. Distinșii invitați și membrii legitimi ai familiei, serviți din abundență de slujitorimea bastardă, dansau în ritmul vechii pianole cu melodii la modă. Mama Mare prezida petrecerea din fundul salonului, într-un fotoliu cu perne de in, împărțind discrete instrucțiuni cu mâna dreaptă împodobită cu inele pe toate degetele. Uneori, în complicitate cu îndrăgostiții, dar mai întotdeauna călăuzită de propria inspirație, în noaptea aceea punea la cale căsătoriile

pentru anul viitor. În încheierea jubileului, Mama Mare ieșea pe balconul ornat cu ghirlande și felinare de hârtie și arunca monede mulțimii.

Tradiția aceea fusese întreruptă, în parte din pricina doliurilor succesive din familie și în parte din pricina incertitudinii politice din ultima vreme. Noile generații nu participară decât din auzite la acele manifestări strălucite. Nu izbutiră s-o vadă pe Mama Mare la biserică, împreună cu vreunul dintre membrii autorității civile care îi făcea vânt cu evantaiul, bucurându-se de privilegiul de a nu îngenunchea nici chiar în clipa ridicării sfintelor daruri, pentru a nu-și strica fusta cu volane de dantelă olandeză și jupoanele scrobite de olandă. Vârstnicii își aminteau parcă într-o nălucire din tinerețe de cei două sute de metri de rogojini, de la conac până la altarul cel mare, din după-amiaza în care María del Rosario Castañeda y Montero a asistat la funeraliile tatălui său și s-a întors pe drumul acoperit cu rogojini învestită cu noul și strălucitul ei rang, la douăzeci și doi de ani, devenită Mama Mare. Viziunea aceea medievală aparținea așadar nu numai trecutului familiei, ci și trecutului națiunii. Tot mai imprecisă și îndepărtată, abia vizibilă în balcolul ei sufocat pe atunci de mușcate, în serile fierbinți, Mama Mare se estompa în propria legendă. Autoritatea ei se exercita prin

Nicanor. Exista promisiunea tacită, consacrată de tradiție, că, în ziua în care Mama Mare își va sigila testamentul, moștenitorii vor decreta trei nopți de petreceri populare. Dar se știa, de asemenea, că ea hotărâse să nu-și exprime ultima voință decât cu puține ceasuri înainte de a muri, și nimeni nu se gândea serios la posibilitatea ca Mama Mare să fie muritoare. Abia în zorii acelei zile, treziți de sunetele de clopoțel ale ultimei împărtășanii, locuitorii din Macondo se încredințară nu numai că Mama Mare era muritoare, ci și că trăgea să moară.

Îi sosise ceasul. În patul ei de pânză albită, mânjită cu frunze de aloe până la urechi, sub baldachinul de crep plin de praf, abia dacă se ghicea viața în respirația slabă a tâțelor matriarhale. Mama Mare, care până la cincizeci de ani își respinsese pretendenții cei mai înflăcărați și care fusese înzestrată de natură pentru a alăpta ea singură întreaga sa spiță, agoniza virgină și fără copii. În momentul ultimei împărtășanii, părintele Antonio Isabel a fost nevoit să ceară ajutor ca să-i poată unge cu mir palmele, căci de la începutul agoniei, Mama Mare și-a ținut pumnii strânși. N-a fost de niciun folos concursul nepoatelor. În opinteală, pentru prima oară într-o săptămână, muribunda își strânse la piept mâna încununată cu pietre prețioase și-și aținti asupra nepoatelor privirea fără culoare, spunând:

„Hoaţelor!". Se uită apoi la părintele Antonio Isabel, în veşminte de liturghie, şi la ministrantul care aducea vasele sfinte, şi mormăi cu o convingere molcomă: „Sunt pe moarte". Atunci îşi scoase inelul cu Diamantul cel Mare şi i-l dădu Magdalenei, novicea, căreia i se cuvenea, fiind moştenitoarea cea mai mică. Era finalul unei tradiţii: Magdalena renunţase la moştenire în favoarea Bisericii.

La răsăritul soarelui, Mama Mare ceru să fie lăsată singură cu Nicanor, ca să-i dea ultimele instrucţiuni. Timp de o jumătate de ceas, în deplinătatea facultăţilor, ceru informaţii despre mersul afacerilor. Făcu precizări exprese în legătură cu destinul cadavrului ei şi se ocupă în cele din urmă de priveghi: „Trebuie să fii cu ochii în patru, îi zise. Ţine sub cheie tot ce e de valoare, fiindcă multă lume nu vine la priveghi decât ca să fure." După un moment, singură cu preotul, făcu o spovedanie costisitoare, sinceră şi amănunţită, şi mai târziu primi sfânta împărtăşanie în prezenţa nepoţilor. Atunci ceru să fie aşezată în balansoarul de liane ca să-şi exprime ultima voinţă.

Nicanor pregătise, pe douăzeci şi patru de file cu scris foarte citeţ, o scrupuloasă enumerare a bunurilor ei. Respirând liniştit, cu medicul şi părintele Antonio Isabel drept martori, Mama Mare dictă notarului lista proprietăţilor sale, izvor suprem şi

unic al grandorii și autorității ei. Redus la proporțiile reale, patrimoniul fizic se mărginea la trei moșii atribuite prin Decret Regal pe vremea Coloniei și care, cu trecerea timpului, în virtutea încurcatelor căsătorii de conveniență, ajunseseră în stăpânirea Mamei Mari. Pe aceste pământuri inactive, fără hotare definite, care cuprindeau cinci comune și pe care nu s-a semănat niciodată un singur bob pe socoteala proprietarilor, trăiau 352 de familii care plăteau dijmă. În fiecare an, în ajunul zilei numelui său, Mama Mare își exercita singurul act de stăpână care împiedicase revenirea pământurilor la Stat: încasarea dijmei. Așezată în pridvorul casei, ea primea în mână plata dreptului de a trăi pe pământurile sale, așa cum strămoșii ei o primiseră de la strămoșii țăranilor, vreme de peste un veac. După cele trei zile de colectare, curtea era înțesată de porci, curcani și găini, de zeciuiala pe recoltă și de trufandalele care se depozitau acolo ca plocoane. În realitate, asta era singura recoltă pe care familia o primise vreodată de pe un teritoriu mort din față, calculat la prima vedere la 100 000 de hectare. Însă circumstanțele istorice făcuseră ca în cadrul acestor limite să sporească și să prospere cele șase localități din districtul Macondo, inclusiv capitala municipiului, așa încât oricine locuia într-o casă nu avea alt drept de proprietate decât cel care

îi revenea asupra uneltelor, căci pământul îi aparținea Mamei Mari și ei îi plăteau chiria, așa cum trebuia să-i plătească și guvernul pentru folosirea străzilor de către cetățeni.

Prin împrejurimile cătunelor dădea târcoale un număr niciodată stabilit de animale marcate cu fierul roșu pe crupă cu un semn în formă de lacăt. Această marcă ereditară care, mai curând datorită dezordinii decât mulțimii, devenise familiară pe cele mai îndepărtate meleaguri unde ajungeau vara, moarte de sete, vitele împrăștiate, era unul dintre punctele de sprijin cele mai solide ale legendei. Din motive pe care nimeni nu binevoise să le explice, grajdurile încăpătoare ale casei se goliseră treptat de la cel de pe urmă război civil, și în ultimul timp instalaseră în ele presele pentru trestia-de-zahăr, țarcurile unde mulgeau vitele și o treierătoare de orez.

În afară de cele enumerate, în testament se consemna existența a trei vase cu monede de aur, îngropate undeva prin casă pe vremea Războiului de Independență, care nu fuseseră găsite în urma unor săpături periodice și laborioase. Împreună cu dreptul de a continua exploatarea pământurilor arendate și de a lua dijma și trufandalele și tot soiul de plocoane extraordinare, moștenitorii mai primeau și un plan transmis din generație în generație

și perfecționat de fiecare generație, care înlesnea găsirea comorii îngropate.

Mama Mare avu nevoie de trei ore pentru a-și enumera bunurile pământești. În aerul înăbușitor din dormitor, vocea muribundei părea că înnobilează fiecare lucru pomenit. Când își puse iscălitura șovăitoare, și dedesubt și-o puseră martorii, o înfiorare tainică mișcă inima mulțimii care începea să se adune în fața casei, la umbra migdalilor prăfuiți.

Nu mai lipsea așadar decât enumerarea amănunțită a bunurilor morale. Făcând un efort suprem – întocmai ca strămoșii ei înainte de a muri, pentru a asigura predominarea spiței –, Mama Mare se propti pe fesele-i monumentale și, cu voce autoritară și sinceră, lăsându-se în voia memoriei, dictă notarului lista patrimoniului ei invizibil:

Bogățiile subsolului, apele teritoriale, culorile steagului, suveranitatea națională, partidele tradiționale, drepturile omului, libertățile cetățenești, primul magistrat, a doua instanță, a treia dezbatere, scrisorile de recomandare, dovezile istorice, alegerile libere, reginele frumuseții, discursurile transcendentale, manifestările grandioase, domnișoarele distinse, domnii corecți, militarii demni, Preasfinția Sa, Curtea Supremă de Justiție, articolele de import interzise, doamnele liberale, problema cărnii,

puritatea limbajului, pildele pentru lume, ordinea juridică, presa liberă, dar responsabilă, Atena sudamericană, opinia publică, alegerile democratice, morala creștină, cantitatea mică de valută, dreptul de azil, pericolul comunist, corabia Statului, scumpirea vieții, tradițiile republicane, clasele defavorizate, mesajele de adeziune.

Nu apucă să termine. Anevoiasa enumerare îi tăie ultima suflare. Sufocându-se în puzderia de formule abstracte care, timp de două veacuri, fuseseră justificarea morală a puterii familiei, Mama Mare scoase un râgâit sonor și-și dădu sufletul.

Locuitorii capitalei îndepărtate și sumbre văzură în după-amiaza aceea poza unei femei de douăzeci de ani pe prima pagină a edițiilor extraordinare și crezură că era o nouă regină a frumuseții. Mama Mare trăia încă o dată trecătoarea tinerețe din fotografia ei, mărită pe patru coloane și cu retușări de urgență, cu părul ei bogat prins în creștet cu un pieptene de fildeș și o diademă pe colereta de dantelă. Imaginea aceea, surprinsă de un fotograf ambulant, care trecuse prin Macondo la începutul secolului, și arhivată de ziare ani de zile la secțiunea de persoane necunoscute era menită să dăinuie în memoria generațiilor viitoare. Prin autobuzele ramolite, prin ascensoarele ministerelor, prin lugubrele saloane de ceai căptușite cu

draperii palide se vorbi în surdină, cu veneraţie şi respect, despre autoritatea moartei pe domeniul ei supus căldurii şi malariei, numele ei fiind ignorat în restul ţării până în urmă cu câteva ceasuri, înainte de a fi consacrat de cuvântul tipărit. O ploaie măruntă îi copleşea pe trecători de teamă şi amărăciune. Clopotele de la toate bisericile băteau a mort. Preşedintele Republicii, surprins de veste pe când conducea ceremonia de înălţare în grad a noilor cadeţi, sugeră ministrului de război, printr-o notă scrisă de mâna lui pe dosul telegramei, să-şi încheie discursul cu un minut de reculegere în memoria Mamei Mari.

Ordinea socială fusese atinsă de această moarte. Preşedintele Republicii în persoană, căruia sentimentele urbane îi ajungeau ca printr-un filtru de purificare, reuşi să capteze din automobilul său, într-o viziune instantanee, dar până la un anumit punct brutală, tăcuta consternare a oraşului. Rămâneau deschise numai câteva cafenele mizere şi Catedrala Metropolitană, pregătită pentru nouă zile de slujbe de veşnică pomenire. În Capitoliul Naţional, unde cerşetorii înveliţi cu ziare dormeau la adăpostul coloanelor dorice şi al statuilor posomorâte de preşedinţi morţi, luminile Congresului erau aprinse. Când preşedintele ţării intră în biroul lui, mişcat de viziunea

capitalei îndoliate, miniștrii îl așteptau îmbrăcați în tafta funebră, în picioare, mai solemni și mai palizi ca de obicei.

Evenimentele din noaptea aceea și din cele care au urmat aveau să fie definite mai târziu drept o lecție memorabilă. Nu numai datorită spiritului creștin care i-a inspirat pe cei mai înalți reprezentanți ai puterii politice, ci și datorită abnegației cu care s-au împăcat interese diferite și criterii opuse, cu obiectivul comun de a înmormânta un cadavru ilustru. Vreme de mulți ani, Mama Mare garantase pacea socială și concordia politică în imperiul său, în virtutea celor trei cufere cu buletine electorale false care făceau parte din patrimoniul ei secret. Slujitorii bărbați, protejații ei și dijmașii, majori sau minori, exercitau nu doar propriul drept de sufragiu, ci și pe cel al alegătorilor morți de un secol. Ea reprezenta predominarea puterii tradiționale asupra autorității trecătoare, supremația de clasă asupra plebei, trascendența înțelepciunii divine asupra improvizației muritoare. În vremuri pașnice, voința ei hegemonică înființa și desființa slujbe bănoase și sinecuri și veghea la bunăstarea asociaților chiar dacă, pentru asta, trebuia să recurgă la vicleșuguri sau la fraudă electorală. În vremuri furtunoase, Mama Mare a contribuit în secret să-și înarmeze partizanii și le-a ajutat în public pe victimele

acestora. Zelul acela patriotic o acredita pentru cele mai înalte onoruri.

Președintele Republicii nu avusese nevoie să recurgă la consilieri pentru a măsura greutatea reponsabilității lui. Între sala de audiențe a Palatului și curticica pavată care servise viceregilor drept remiză pentru trăsuri se afla o grădină interioară cu chiparoși întunecați, unde un călugăr portughez se spânzurase din dragoste, spre sfârșitul Coloniei. În ciuda zgomotosului aparat de oficiali cu decorații, președintele nu-și putea înfrâna un ușor fior de incertitudine când trecea pe acolo după asfințit. Dar în noaptea aceea, înfiorarea a avut forța unei premoniții. Atunci a devenit pe deplin conștient de destinul său istoric și a decretat nouă zile de doliu național și onoruri postume pentru Mama Mare, în calitate de eroină moartă pentru patrie pe câmpul de luptă. Așa cum a exprimat în dramatica alocuțiune pe care a adresat-o compatrioților în zorii acelei zile, la postul național de radio și televiziune, primul demnitar al națiunii avea încredere că funeraliile Mamei Mari aveau să constituie o nouă pildă pentru lume.

Dar țeluri atât de înalte trebuiau să întâmpine și grave inconveniente. Structura juridică a țării, clădită de strămoși îndepărtați ai Mamei Mari, nu era pregătită pentru evenimente ca acelea care

începeau să se producă. Savanți doctori ai legii, experimentați alchimiști ai Dreptului se adânciră în ermeneutici și silogisme, în căutarea formulei care să permită președintelui Republicii să asiste la funeralii. În înaltele sfere ale politicii, ale clerului și finanțelor, s-au trăit zile de spaimă. În vastul hemiciclu, rarefiat de un secol de legislație abstractă, printre portrete ale bărbaților iluștri ai națiunii și busturi de gânditori greci, evocarea Mamei Mari atinse proporții de nebănuit, pe când cadavrul ei se umplea de bășici în neîndurătorul septembrie din Macondo. Pentru prima oară s-a vorbit de ea și a fost imaginată fără balansoarul de liane, fără toropeala ei de la două după-amiaza și fără cataplasmele cu muștar, și a fost văzută ca o ființă neprihănită și fără vârstă, filtrată de legendă.

Ceasuri interminabile se umplură de vorbe, vorbe, vorbe care ricoșau pe cuprinsul Republicii, înnobilate de difuzoarele literei scrise. Până când cineva dotat cu simțul realității din acea adunare de jurisconsulți aseptici întrerupse colosala vorbărie pentru a aminti că leșul Mamei Mari aștepta decizia la 40 de grade la umbră. Nimeni nu se tulbură din pricina acelei izbucniri a bunului-simț în atmosfera pură a legii scrise. Se împărțiră ordine pentru a fi îmbălsămat cadavrul, în vreme ce se găseau formule, se puneau de acord

păreri sau se făceau amendamente constituționale care să-i permită președintelui Republicii să asiste la înmormântare.

Se vorbise atâta, încât sporovăiala aceea trecu dincolo de frontiere, traversă oceanul și răzbătu ca un presentiment în încăperile pontificale de la Castelgandolfo. Refăcut din toropeala recentei sărbători de Sfânta Maria, Suveranul Pontif stătea la fereastră, văzând cum se scufundă în lac scafandrii, în căutarea capului fecioarei decapitate. În săptămânile din urmă, ziarele de seară nu se ocupaseră de altceva, și Suveranul Pontif nu putea fi indiferent față de o enigmă ivită la o distanță atât de mică de reședința sa de vară. Dar în seara aceea, printr-o înlocuire neprevăzută, ziarele schimbară fotografiile posibilelor victime cu cea a unei singure femei de douăzeci de ani, însemnată cu o panglică de doliu. „Mama Mare!", exclamă Suveranul Pontif, recunoscând pe loc dagherotipul șters care, cu mulți ani în urmă, îi fusese oferit cu ocazia urcării sale pe scaunul Sfântului Petru. „Mama Mare!", exclamară în cor în încăperile lor private membrii Colegiului Cardinalilor și, pentru a treia oară în douăzeci de secole, a fost o oră de derută, de atacuri de furie și de scurte alergături în imperiul nețărmurit al creștinătății, până când Suveranul Pontif a fost instalat în lunga sa

gondolă neagră, îndreptându-se spre fantasticele și îndepărtatele funeralii ale Mamei Mari.

Rămaseră în urmă luminoasele plantații de piersici, Via Apia Antica, cu pătimașe actrițe de cinema bronzându-se pe terase, nefiind încă la curent cu comoția, și apoi sumbrul promontoriu de la Castelsantangelo, în zarea Tibrului. La asfințit, clopotele profunde ale Bazilicii Sfântul Petru se amestecară cu cele dogite din Macondo. Din cortul lui sufocant, prin canalele întortocheate și mlaștinile tainice care marcau marginea Imperiului Roman și moșiile Mamei Mari, Suveranul Pontif auzi toată noaptea hărmălaia maimuțelor tulburate de trecerea mulțimilor. În itinerarul ei nocturn, luntrea pontificală se umpluse de saci cu yucca, ciorchini de banane verzi și coșuri cu găini, trecând pe lângă bărbați și femei care-și părăseau îndeletnicirile obișnuite pentru a-și încerca norocul vânzând tot soiul de lucruri la funeraliile Mamei Mari. Sanctitatea Sa suferi în noaptea aceea, pentru prima oară în istoria Bisericii, de febra stării de veghe și de tortura țânțarilor. Dar prodigiosul răsărit de soare peste domeniile Marii Bătrâne, viziunea originară a regatului balsaminei și al iguanei, îi șterseră din memorie chinurile călătoriei și-i răsplătiră sacrificiul.

Nicanor fusese trezit de trei bătăi în ușă care anunțau sosirea iminentă a Sanctității Sale. Moartea

luase în stăpânire casa. Inspirați de succesivele și grăbitele alocuțiuni prezidențiale, de febrilele controverse ale parlamentarilor care își pierduseră vocea și continuau să se înțeleagă prin semne convenționale, oameni și congregații din toată lumea își lăsară baltă treburile și umplură cu prezența lor coridoarele întunecate, pasajele neîncăpătoare, mansardele asfixiante, iar cei care ajunseră târziu se cățărară și-și căutară un loc cât mai bun pe creneluri, garduri, turnuri, stive de lemne și metereze. În salonul central, mumificându-se în așteptarea importantelor decizii, zăcea cadavrul Mamei Mari, sub un tremurător promontoriu de telegrame. Extenuați de lacrimi, cei nouă nepoți privegheau corpul, într-un extaz de supraveghere reciprocă.

Universul fu nevoit să-și prelungească pânda încă multe zile. În salonul consiliului municipal, prevăzut cu patru taburete de piele, un urcior cu apă filtrată și un hamac de liane, Suveranul Pontif pătimi de insomnie, lac de sudoare, și-și petrecu lungile nopți înăbușitoare citind cereri și dispoziții administrative. În cursul zilei, împărțea bomboane italienești copiilor care se apropiau să-l vadă pe fereastră și mânca de amiază sub pergola de glicine împreună cu părintele Antonio Isabel și câteodată cu Nicanor. Așa trăi săptămâni și luni interminabile, prelungite de așteptare și de căldură, până

când Pastor Pastrana se înființă cu toba în mijlocul pieței și dădu citire hotărârii. Se declara ordinea publică tulburată, bum-bum, și președintele Republicii, bum-bum, dispunea de facultăți extraordinare, bum-bum, care îi permiteau să asiste la funeraliile Mamei Mari, bum-bum, bum-bum-bum.

Venise ziua cea mare. Pe străzile întesate de grătare, jocuri de ruletă și mese de loterie și de oameni cu șerpi încolăciți pe gât care anunțau în gura mare balsamul radical pentru a vindeca erizipelul și a asigura viața veșnică; în piațeta pestriță unde mulțimea își agățase hamacele și-și desfăcuse rogojinile, arbaletrieri chipeși croiau drum pentru autorități. Erau acolo, în așteptarea momentului suprem, spălătoresele de la San Jorge, pescuitorii de perle de la Cabo de Vela, năvodarii din Ciénaga, pescarii de crevete din Tasajera, vracii din La Mojana, negustorii de sare din Manaure, acordeoniștii din Valledupar, geambașii din Ayapel, culegătorii de papaia din San Pelayo, pungașii din La Cueva, născocitorii din Sabanas de Bolívar, paraziții din Rebolo, mitocanii din Magdalena, conțopiștii din Mompox, pe lângă toți cei enumerați la începutul acestei cronici, și mulți alții. Până și veteranii colonelului Aureliano Buendía – cu ducele de Marlborough în frunte, cu podoabele lui din piele, gheare și dinți de tigru – și-au învins

ranchiuna centenară față de Mama Mare și de toți cei din neamul ei și au venit la funeralii, pentru a solicita președintelui Republicii plata stipendiilor de război pe care o așteptau de șaizeci de ani.

Cu puțin înainte de ora unsprezece, mulțimea în delir, care se sufoca la soare, ținută în frâu de o elită imperturbabilă de soldați în uniformă cu dolman cu brandenburguri și coif cu pene, slobozi un răget asurzitor de jubilare. Demni, solemni în redingotele lor și cu jobene pe cap, președintele Republicii și miniștrii, camerele Parlamentului, Curtea Supremă de Justiție, Consiliul de Stat, partidele tradiționale și clerul, reprezentanții băncilor, comerțului și industriei își făcură apariția prin coltul cu oficiul telegrafic. Chel și rotofei, bătrânul și bolnavul președinte al Republicii defilă prin fața ochilor uimiți ai mulțimii care îl învestise fără să-l cunoască și care numai acum putea da o mărturie veridică despre existența lui. Printre arhiepiscopii istoviți de gravitatea misiunii lor și militarii cu toracele blindat de insigne, cel dintâi demnitar al națiunii răspândea suflul de neconfundat al puterii.

În rândul al doilea, în senina lor înșirare de crepoane lugubre, defilau reginele naționale a toate câte au fost și câte vor fi. Pentru prima oară despuiate de splendoarea pământească, se perindară, în frunte cu regina supremă, regina fructului

mango, regina dovleacului verde, regina bananei cu gust de măr, regina speciei făinoase de yucca, regina guayabei dulci, regina nucii de cocos, regina fasolei cu boabe negre, regina a patru sute douăzeci și șase de kilometri de șiruri de ouă de iguană și toate celelalte care sunt trecute sub tăcere ca să nu se lungească la nesfârșit cronica asta.

În sicriul ei cu mânere purpurii, separată de realitate prin opt turnichete de aramă, Mama Mare era pe atunci prea îmbibată în eternitatea ei de formaldehidă pentru a-și da seama de imensitatea grandorii sale. Toată splendoarea visată de ea pe balconul casei în momentele de veghe din pricina căldurii ajunse la apogeu cu acele patruzeci și opt de salve de onoare prin care toate simbolurile epocii omagiară memoria. Suveranul Pontif în persoană, pe care ea și-l închipuise în delirul său plutind într-o caleașcă strălucitoare peste grădinile Vaticanului, înfruntă căldura cu evantaiul împletit din frunze de palmier și cinsti cu demnitatea-i supremă funeraliile cele mai fastuoase din lume.

Vlăguită de spectacolul puterii, gloata nu desluși avida fâlfâire de aripi de pe coama casei, când iluștrii bărbați încetară disputa și căzură de acord, și catafalcul fu scos în stradă pe umerii celor mai iluștri. Nimeni nu văzu umbra uliilor la pândă

care urmăriseră cortegiul pe străduțele încinse din Macondo și nici nu observă că, la trecerea iluștrilor, acestea rămâneau acoperite de resturi pestilențiale. Nimeni nu luă seama că nepoții, finii, slujitorii și protejații Mamei Mari închiseră porțile îndată ce scoaseră cadavrul, dărâmară ușile, desfăcură scândurile și dezgropară temeliile ca să-și împartă casa. Singurul lucru care nu trecu nimănui neobservat, după iureșul înmormântării, a fost asurzitorul oftat de ușurare al mulțimii când se împliniră cele paisprezece zile de rugăciuni, exaltări și ditirambi, și mormântul a fost pecetluit cu o placă de plumb. Câțiva dintre cei prezenți avură suficientă clarviziune ca să înțeleagă că asistă la nașterea unei noi epoci. Acum Suveranul Pontif se putea înălța la Ceruri pentru totdeauna, căci își îndeplinise misiunea pe pământ, și președitele Republicii putea să se apuce să guverneze după bunul lui plac, și reginele a toate câte au fost și câte vor mai fi puteau să se mărite și să fie fericite și să zămislească și să nască o droaie de copii, și mulțimea putea să-și instaleze hamacele după cum îl tăia capul pe fiecare pe necuprinsele domenii ale Mamei Mari, fiindcă singura care putea să se împotrivească la toate astea și care avea suficientă putere s-o facă începuse să putrezească sub placa de plumb. Atunci tot ce mai lipsea era să rezeme careva un taburet în ușă și să se

apuce să depene povestea asta, lecție și învățătură de minte pentru generațiile viitoare și pentru ca niciunul dintre incredulii de pe lume să nu ignore vestea referitoare la Mama Mare, fiindcă mâine, miercuri, vor veni măturătorii și vor strânge murdăria de la funeraliile sale, în vecii vecilor.

CUPRINS

SIESTA DE MARȚI (1962) 7
ÎNTR-O ZI OARECARE (1962) 18
ÎN SATUL ĂSTA NU SUNT HOȚI (1962) 23
UIMITOAREA DUPĂ-AMIAZĂ A LUI BALTAZAR (1962) . . . 64
VĂDUVA LUI MONTIEL (1962) 77
O ZI DUPĂ SÂMBĂTĂ (1962) 88
TRANDAFIRI ARTIFICIALI (1962) 123
FUNERALIILE MAMEI MARI (1962) 132